

Σακελλάρη Καμπούρη

Μαριώ

Σακελλάρη Καμπούρη

Μ α ρ ι ώ

Μαριώ• Σακελλάρη Καμπούρη •
Σελιδοποίηση – Επιμέλεια σχεδιασμού • Μιχαήλ Μεταξάς •
Σελ. 84
ΑΘΗΝΑ 2026
ISBN: 978-618-5820-28-2
ΑΘΛ.Ε.ΠΟΛΙ.Σ.
© Σακελλάρης Καμπούρης & ΑΘΛ.Ε.ΠΟΛΙ.Σ.
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΠΕΝΤΑΝΔΡΟΝ

Σακελλάρη Καμπούρη

Μ α ρ ι ώ

Μυθιστόρημα

πέντανδρον
Αθήνα
2026

Πρόλογος

Ο απόλυτα ορισμένος σκοπός του ΑΘΛ.Ε.ΠΟΛΙ.Σ., όπως αυτός προκύπτει από το καταστατικό του επιτάσσει τη «...συστηματική καλλιέργεια και ανάπτυξη των δυνατοτήτων των παιδιών, των νέων και των ενηλίκων με στόχο τη συμμετοχή σε πολιτιστικές, επιστημονικές και ποικίλες τεχνολογικές εκδηλώσεις και δράσεις...». Και καθώς στην ακρωνυμική του ονομασία ενυπάρχει η λέξη Πολιτισμός καλούμεθα να τον υπηρετήσουμε στο ακέραιο, με τα μέσα και τα εργαλεία που διαθέτουμε.

Εντείνοντας λοιπόν την προσπάθεια αυτή, το ΑΘΛ.Ε.ΠΟΛΙ.Σ. προβαίνει στην έκδοση παρουσίαση έργων ταλαντούχων δημιουργών με στόχο τη γνωστοποίηση και ανάδειξη στο ευρύτερο κοινό του έργου τους μέσω της εκδοτικής του ομάδας Πέντανδρον.

Ελπίζουμε η προσπάθεια αυτή να βρει πρόσφορο έδαφος και γιατί όχι να ταράξει τους εν υπνώσει Κύκλους.

Αντί προλόγου

Τον Σακελλάρη Καμπούρη τον γνωρίζω σαν ποιητή και φίλο περισσότερο από 30 χρόνια. Έχει χαραχτεί στη μνήμη μου και στην συνείδησή μου ως ένας ευγενής χειριστής των λέξεων. Ωστόσο με εξέπληξε πριν από λίγο καιρό όταν μου έδωσε να διαβάσω τις δύο νουβέλες του, λέγοντας μου πως θα ήθελε να του πω την ταπεινή μου γνώμη. Μια διαδικασία που κάνουν και οφείλουν να κάνουν οι γραφιάδες, ανεξάρτητα από το είδος της γραφής τους.

Η πρώτη του νουβέλα που βάλθηκα να μελετήσω κι όχι απλώς να διαβάσω, όπως κάνω πάντα, ήταν η «Μαριώ». Απ' την πρώτη σελίδα βυθίστηκα στον άρτιο τρόπο γραφής του, αλλά και στο μυστήριο και τις ίντριγκες που επέφεραν την αγωνία.

Σε ολόκληρη την ανάγνωση της «Μαριώς» και την μελέτη ένιωθα να βρίσκομαι στον πυρήνα ενός κλειστοφοβικού, κινηματογραφικού θρίλερ, όπου η μία ανατροπή ακολουθούσε την άλλη. Πρόκειται για μια αληθινή ιστορία, γεγονός που κάνει όλο το εγχείρημα πολύ πιο δύσκολο, πολύ πιο επίπονο. Αυτό συμβαίνει πάντα όταν οι συγγραφείς περιγράφουν αληθινές ιστορίες. Είναι αμέτρητα τα λαβυρίνθια μονοπάτια που υπάρχουν και πρέπει να διαλέξουν, ώστε να φτάσουν στον προορισμό τους. Πολλαπλασιάζονται οι δυσκολίες όταν απέναντι βρίσκεται μια αληθινή ιστορία που έχει το δικό της μέγεθος κι όχι λιγότερο ή περισσότερο και η φαντασία βρίσκεται διαρκώς απέναντι απ' την πραγματικότητα. Έτσι μέχρι την ολοκλήρωση της γραφής, αναρωτιέται διαρκώς ο συγγραφέας, αν έχει πράξει τα δέοντα κι αν οι μάχες που έδωσε του παραχώρησαν τις ανάλογες νίκες. Φυσικά όπως ο κάθε συγγραφέας, έτσι κι ο Σακελλάρης Καμπούρης θα αντιλήφθηκε πως αυτή είναι η ομορφιά κι η αξία της γραφής κι αυτή είναι που οδηγεί στην όποια συνέχεια. Τι κι αν υπάρχει η αίσθηση σε πολλούς γραφιάδες πως όσα βιβλία κι αν γράψουμε, γράφουμε μονάχα ένα! Η αληθινή ιστορία της Μαριώς διαδραματίζεται στην Ιταλοκρατούμενη Κάλυμνο. Η Μαριώ δολοφονείται απ' τους δικούς της εξαιτίας μιας σχέσης που δημιουργεί με κάποιον Ιταλό κατακτητή. Είναι όμως έτσι κι αν ναι τι ακριβώς έχει συμβεί; Όλα θα αποκαλυφθούν πολλά χρόνια μετά στην πρωτεύουσα, στην πόλη της Καλλιθέας.

Το έγκλημα ασφυκτιά μέσα στο πηχτό σκοτάδι, μέσα στο στενό πέρασμα. Επιθυμεί, επιβάλλετε να βγει στο φως, καθαρό, ξεκάθαρο, να φτάσει στην ύψιστη κάθαρση! Να αποτινάξει από πάνω του το μίασμα, να βρει τη θέση του, τη δικαίωση.
Η ιστορία της Μαριώς θα δικαιωθεί μόνο στην πλευρά της αλήθειας.
Ο αναγνώστης θα βρεθεί μπροστά σε μια εξαιρετικά γραμμένη νουβέλα, με τη βαρύτητα του λόγου και της περιγραφής να εισπράττουν ότι τους ανήκει!
Ο Σακελλάρης Καμπούρης δείχνει έτοιμος από καιρό! Το αφήγημά του κυλάει δίχως εμπόδια, κόβοντας συχνά την αναπνοή του αναγνώστη. Δεν τον αφήνει να χαλαρώσει. Στο συγκεκριμένο αφήγημα αυτό μοιάζει να είναι απαγορευτικό!
Του συνιστώ ανεπιφύλακτα να συνεχίσει το επίπονο αλλά και υπέροχο ταξίδι της γραφής.

Χρήστος Λαθουράκης
Συγγραφέας

Εισαγωγή

Υπάρχουν ιστορίες που γεννιούνται για να διαβαστούν και να τελειώσουν. Και υπάρχουν άλλες που μοιάζουν να έρχονται από πολύ μακριά, από στόματα γερόντων, από θαλασσινό αέρα, από νύχτες όπου οι άνθρωποι δεν κοιμούνταν ήσυχοι. Ιστορίες που δεν ζητούν απλώς έναν αναγνώστη, αλλά έναν μάρτυρα. Η «Μαριώ» ανήκει σ' αυτές.

Το μυθιστόρημα του Σακελλάρη Καμπούρη δεν είναι μόνο μια αφήγηση για την αγάπη, τη βία, τη μνήμη ή το αίμα. Είναι ένα ταξίδι μέσα στη σκοτεινή επιμονή του παρελθόντος να επιβιώνει, ακόμη κι όταν όλοι πιστεύουν πως έχει θαφτεί. Γιατί υπάρχουν γεγονότα που δεν τελειώνουν με τον θάνατο των ανθρώπων που τα έζησαν. Συνεχίζουν να περπατούν μέσα στις οικογένειες, μέσα στις σιωπές, μέσα στα βλέμματα των απογόνων. Συνεχίζουν να ζητούν δικαίωση, εξήγηση ή έστω κάποιον να τα θυμάται.

Η Κάλυμνος της Ιταλικής κατοχής, όπως αναδύεται στις πρώτες σελίδες του βιβλίου, δεν είναι απλώς ένα ιστορικό σκηνικό. Είναι ένας τόπος σκληρός και ζωντανός μαζί, ένας τόπος όπου η πέτρα, η θάλασσα και ο φόβος γίνονται ένα σώμα. Οι άνθρωποι ζουν με καχυποψία, με μυστικά, με την αίσθηση πως κάθε λάθος βήμα μπορεί να κοστίσει ζωή. Μέσα σε αυτό το ασφυκτικό περιβάλλον, η μορφή της Μαριώς αποκτά σχεδόν συμβολική διάσταση. Δεν είναι μόνο μια γυναίκα που ερωτεύτηκε τον «λάθος» άνθρωπο. Είναι η ανθρώπινη ανάγκη για ελευθερία απέναντι σε κάθε μορφή επιβολής· κοινωνικής, πολιτικής, οικογενειακής. Και γι' αυτό η μοίρα της αποκτά μέσα στο έργο μια τραγικότητα σχεδόν αρχαιοελληνική.

Ο συγγραφέας δεν φοβάται να κοιτάξει τη βία κατάματα. Δεν την ωραιοποιεί, ούτε τη χρησιμοποιεί για εντυπωσιασμό. Αντίθετα, την παρουσιάζει σαν μια πληγή που περνά από γενιά σε γενιά και δηλητηριάζει συνειδήσεις, σχέσεις και ζωές. Στον κόσμο της «Μαριώς», οι άνθρωποι κουβαλούν μέσα τους τόσο το φως όσο και το σκοτάδι. Οι ήρωες δεν είναι απόλυτα αθώοι ή απόλυτα ένοχοι. Είναι άνθρωποι πληγωμένοι, φοβισμένοι, παγιδευμένοι συχνά ανάμεσα στην τιμή, στην αγάπη, στον φόβο και στην ανάγκη να επιβιώσουν.

Κεφάλαιο Α΄

Η Κάλυμνος είχε τότε πέτρα, αλάτι και φόβο. Στα χρόνια της Ιταλικής κατοχής, το νησί δεν κοιμόταν ποτέ ήσυχα. Τα βράδια ακούγονταν βήματα στις αυλές, ψίθυροι πίσω από μισόκλειστα παντζούρια, διαταγές σε ξένη γλώσσα που χτυπούσαν πάνω στους τοίχους σαν μαστίγιο. Οι άνθρωποι έμαθαν να ζουν με σκυμμένο κεφάλι και μάτια ανοιχτά. Πίσω όμως απο τις πλάτες των Ιταλών, σκάλιζαν την ελπίδα της ενσωμάτωσης με τη μάνα Ελλάδα.

Η οικογένεια Γιαντρή ήταν από τις παλιές του τόπου. Σφουγγαράδες, πεισματάρηδες, άντρες τραχείς σαν τα βράχια του νησιού. Ψηλοί, θεόρατοι σαν βουνά κακοκτράχαλα. Ο πατέρας είχε χαθεί χρόνια πριν στη θάλασσα, κι έτσι το σπίτι το κρατούσαν οι δυο γιοι, ο Λεωνίδας Γιαντρής και ο Θεοφίλης Γιαντρής, μαζί με τη μικρότερη αδελφή τους, τη Μαριώ.

Μα οι Γιαντρήδες δεν ήταν γνωστοί μόνο για τη θάλασσα. Στα στενά της Καλύμνου το όνομά τους ακουγόταν χαμηλόφωνα, σαν κάτι που δεν έπρεπε να λέγεται δυνατά. Έκρυβαν καταζητούμενους, περνούσαν μηνύματα από σπίτι σε σπίτι, εξαφάνιζαν προμήθειες πριν φτάσουν στις ιταλικές αποθήκες, οδηγούσαν τη νύχτα ανθρώπους από μυστικά μονοπάτια. Έσφαζαν ανηλεώς, «καμπανέλλους» και Ιταλούς που προσπαθούσαν να παρεμποδίσουν καταστάσεις ή που έφταναν κοντά σε υποψίες για αντίσταση, για να σωπάσουν. Συνεργαζόντουσαν στενά και κρυφά με το δάσκαλο τον Καντούνη, που ήταν σε καίρια θέση, κατάσκοπος υπέρ της αντιστασιακής δράσης της Ε.Ε.Κ. Εκείνος έδινε πληροφορίες, αυτοί δρούσαν ανάλογα,υπέρ του Ελληνικού συμφερόντος. Η δράση

τους είχε φτάσει σαν ψίθυρος στ' αυτιά των Ιταλών, κι αυτός ο ψίθυρος ήταν αρκετός για να τους κάνει επικίνδυνους.

Η Μαριώ είχε κάτι που δύσκολα συγχωρεί ένας κλειστός τόπος: ομορφιά και ανυπακοή. Περπατούσε ίσια, γελούσε δυνατά, δεν χαμήλωνε τα μάτια ούτε στους άντρες ούτε στις γριές που τη σταύρωναν με το βλέμμα. Και όταν στο νησί εμφανίστηκε ένας νεαρός Ιταλός στρατιώτης, ονόματι Marco Bellini, εκείνη δεν είδε εχθρό. Είδε άνθρωπο. Συναντιούνταν κρυφά κοντά στους μύλους, κάτω από μια συκιά. Εκείνος της έφερνε λίγη ζάχαρη κλεμμένη από το συσσίτιο, εκείνη του μάθαινε ελληνικές λέξεις και γελούσε όταν τις πρόφερε λάθος.

Το νησί όμως δεν συγχωρεί εύκολα τα μυστικά και ακόμα λιγότερο τον έρωτα, όταν αυτός φορά στολή κατακτητή.

Η φήμη κύλησε από στόμα σε στόμα σαν λάδι σε πέτρα. Πρώτα στις γειτόνισσες. Ύστερα στο καφενείο. Τέλος, έφτασε στ' αυτιά των αδελφών της. Το ίδιο βράδυ φυσούσε νοτιάς. Κανείς δεν έμαθε ακριβώς τι έγινε μέσα στο σπίτι των Γιαντρήδων. Μονάχα πως ακούστηκαν φωνές, σπασίματα και ύστερα σιωπή. Το πρωί οι αδελφοί Γιαντρής είχαν κιόλας εξαφανιστεί από το νησί. Κανείς δεν τους είδε να φεύγουν. Μονάχα βρέθηκε ανοιχτή η πίσω πόρτα του σπιτιού και το καΐκι του πατέρα τους έλειπε από το μικρό αγκυροβόλι.

Οι γείτονες μπήκαν αργότερα, όταν η σιωπή γίνηκε ανησυχητική. Τη Μαριώ τη βρήκαν νεκρή στο πέτρινο δάπεδο, μέσα στα αίματα, με το σώμα βεβηλωμένο με τρόπο που πάγωσε ακόμη και τους πιο σκληρούς του τόπου. Τα πόδια της ήταν ανοιχτά και ανάμεσα τους μιά λίμνη αίματος πάλευε να γίνει ποτάμι. Στο στόμα της μέσα, βρέθηκε εκείνο που είχε κοπεί απο εκεί κάτω... Η αγριότητα του εγκλήματος μαρτυρούσε μίσος, τιμωρία και παραδειγματισμό.

Κανείς δεν μίλησε φανερά για όσα είδε εκείνο το πρωινό. Οι γυναίκες την έπλυναν κλαίγοντας, οι άντρες χαμήλωσαν τα μάτια, και ο παπάς την έθαψε βιαστικά πριν βασιλέψει ο ήλιος.

Μα όλοι γνώριζαν. Απο εκείνη τη μέρα, το όνομα των Γιαντρήδων δεν λεγόταν πια χωρίς να πέφτει πρώτα σιωπή.

Τις μέρες που ακολούθησαν, η Κάλυμνος περπατούσε σαν

λαβωμένο ζώο. Τα καφενεία άνοιγαν, μα οι φωνές έβγαιναν χαμηλές. Οι γυναίκες πήγαιναν στο πηγάδι δυο δυο και γύριζαν γρήγορα, χωρίς να σταθούν για κουβέντα. Τα παιδιά, που ως τότε κυνηγιούνταν στα σοκάκια, έπαιζαν τώρα κοντά στις πόρτες των σπιτιών τους. Και όταν κάποιος ξένος περνούσε στον δρόμο, τα μάτια όλων σηκώνονταν μαζί και ξανάπεφταν στο χώμα. Το όνομα της Μαριώς δεν λεγόταν. Μονάχα ακουγόταν καμιά φορά ένας αναστεναγμός, σαν να το έλεγε μόνος του ο αέρας.

Ύστερα, τελείωσε ο πόλεμος.

Οι Ιταλοί έφυγαν, οι σημαίες άλλαξαν, οι νεκροί έμειναν νεκροί.

Και η Κάλυμνος ξανάπιασε την παλιά της συνήθεια... να ξυπνά με αλάτι στα παράθυρα και κουβέντες στις αυλές.

Μα σαν έπεφτε το δειλινό, οι γριές μάζευαν τα παιδιά κοντά τους και χαμήλωναν ακόμα τη φωνή. Οι ιστορίες άλλαζαν απο στόμα σε στόμα και η ζωή κυλούσε όμορφα και απλά, αφήνοντας το παρελθόν να πλημμυρίζει από το παρελθόν και να σιγοκαίγεται.

Δεν ήταν μόνο φόβος πια.

Ήταν μνήμη, που πονά πιο βαθιά κι από φόβο. Μα οι Γιαντρήδες, είχανε πια χαθεί...

Και κάπου, πίσω απο τα ασβεστωμένα σπίτια, το κύμα χτυπούσε τον βράχο σαν να 'λεγε ακόμη τα ονόματά τους.

Γιατί υπάρχουν κάποιοι νεκροί, που δεν θάβονται ποτέ μέσα στη λησμονιά.

Κεφάλαιο Β΄

Γύρω στο 1985, η Καλλιθέα στην Αθήνα,ξυπνούσε με άλλους θορύβους. Με φρένα λεωφορείων, κορναρίσματα, λαμαρίνες που έτριζαν, ραδιόφωνα από ανοιχτά παράθυρα και το μεταλλικό τραγούδι του τραίνου που έμπαινε στον σταθμό. Οι δρόμοι μύριζαν καυσαέριο, φρεσκοψημένο κουλούρι, βρεγμένο τσιμέντο και βιασύνη.

Πάνω στον σταθμό, στριμωγμένο ανάμεσα σ' ένα ψιλικατζίδικο και ένα τσαγκαράδικο, βρισκόταν ένα μικρό σαντουιτσάδικο με κόκκινη τέντα και θαμπωμένο τζάμι. Η ταμπέλα έγραφε: «Καφές-Σάντουιτς». Ιδιοκτήτης ήταν ο Δημήτρης. Είκοσι πέντε χρονών, μετρίου αναστήματος, με γαλανά μάτια που ξεχώριζαν αμέσως και πρόσωπο που έδειχνε πιο σοβαρό από την ηλικία του. Είχε εκείνη τη σιωπηλή αυτοπεποίθηση ανθρώπου που δούλεψε νωρίς και έμαθε να στηρίζεται στα χέρια του. Τα μαλλιά του καστανά, πάντα χτενισμένα πίσω, το πουκάμισο καθαρό, τα μανίκια γυρισμένα ως τους αγκώνες. Ήταν αρραβωνιασμένος με τη Σούλα, μια κοπέλα από το Μοσχάτο, με προίκα λίγη, μυαλό πολύ και γλώσσα κοφτερή. Τον αγαπούσε, μα δεν του χάριζε τίποτα.

Δίπλα του δούλευε ο Γιάννης. Δεκαεφτά χρονών μονάχα. Ίδιο ύψος με τον Δημήτρη, μα πιο νευρικός στο σώμα, αθλητικός, με ώμους ανοιχτούς και βήμα γρήγορο. Είχε εκείνο το πρόσωπο που άλλοτε έδειχνε παιδί κι άλλοτε άντρας, ανάλογα το φως. Τα μάτια του ανήσυχα, γεμάτα σπίθες και αταξία. Ήταν σε σχέση με την

Ελένη, συμμαθήτριά του, που τον κυνηγούσε να τελειώσει το σχολείο πριν τον καταπιεί η ζωή. Γιατί ο Γιάννης από το σχολείο το έσκαγε συχνά... Έφευγε από τα κάγκελα ή δεν πήγαινε καθόλου, με την τσάντα στον ώμο, και αντί για μάθημα κατέβαινε στον σταθμό, για δουλειά.

Πήγαινε στο μαγαζί, φόραγε ποδιά, έκοβε ντομάτες, σκούπιζε πάγκους, μοίραζε καφέδες και τοστ στους βιαστικούς.

Ο Δημήτρης γκρίνιαζε πως θα τον βρουν μπελάδες, μα κατά βάθος χαιρόταν που τον είχε δίπλα του.

Οι δυο τους είχαν δεθεί σαν αδέλφια που δεν γεννήθηκαν στο ίδιο σπίτι.

Τα πρωινά ο σταθμός γέμιζε εργάτες με τσιγάρο στο στόμα, υπαλλήλους με εφημερίδα παραμάσχαλα, μαθητές με μισόκλειστα μάτια και νοικοκυρές φορτωμένες σακούλες. Το σαντουιτσάδικο δούλευε ασταμάτητα.

Το πρωινό είχε πάρει φωτιά από νωρίς. Ο σταθμός ξερνούσε κόσμο και ο κόσμος ξερνούσε βιασύνη. Ένας οικοδόμος ζητούσε διπλό καφέ και φώναζε πως αργεί, μια δασκάλα ήθελε τοστ χωρίς βούτυρο, δυο μαθητές μάλωναν για το ποιος θα κεράσει πορτοκαλάδα. Ο Γιάννης πεταγόταν πέρα δώθε σαν σβούρα, πότε με δίσκο, πότε με σακούλες, πότε με ψωμί στα «δόντια».

«Μικρέ! Το ταμείο!» φώναξε ο Δημήτρης.

«Το 'χω!»

«Δεν το 'χεις ποτέ.»

Ο Γιάννης άνοιξε το συρτάρι, μπέρδεψε τα ψιλά, έριξε δυο δραχμές κάτω και γέλασε.

«Μια χαρά το 'χω.»

Ο Δημήτρης κούνησε το κεφάλι. Του έριξε μια πετσέτα στον ώμο.

«Άμα χαθείς, θα σε βρουν από την ακαταστασία.»

Οι πελάτες γέλασαν. Ήταν από εκείνα τα πρωινά που όλα έμοιαζαν γνωστά, δεμένα, στη θέση τους. Κανείς δεν ήξερε πως ως το μεσημέρι, κάτι θα έμπαινε στο μαγαζί και θα τα ξεκούμπωνε όλα.

«Δύο ζαμπόν-τυρί!»

«Έναν σκέτο ελληνικό!»

«Βάλε και μουστάρδα, μάστορα!»

Ο Δημήτρης έκοβε ψωμί με ταχύτητα χειρουργού. Ο Γιάννης πεταγόταν δεξιά κι αριστερά σαν ελατήριο. Το ταμείο κουδούνιζε, το τηγάνι έσφυζε, το τζάμι θόλωνε απ' τους ατμούς.

Ο Γιάννης είχε βάλει στο τρανζίστορ χαμηλά ένα λαϊκό και τραγουδούσε παράφωνα, κόβοντας ντομάτες πιο στραβά απ' όσο έπρεπε. Ο Δημήτρης τον μάλωνε τάχα αυστηρά, μα γελούσαν και οι δυο.

«Άμα συνεχίσεις έτσι, θα μας κλείσει η υγειονομική υπηρεσία.»

«Άμα συνεχίσεις εσύ έτσι, θα σε κλείσει η Σούλα σπίτι νωρίς.»

Ο Δημήτρης του πέταξε μια πετσέτα στον ώμο. Για λίγο, όλα ήταν απλά. Τοστ, καφέδες, πειράγματα και ο γνώριμος θόρυβος της μέρας. Γι' αυτό, όταν αραίωσε ξαφνικά ο κόσμος, η σιωπή ακούστηκε σχεδόν αφύσικη.

Και όμως, εκείνη τη μέρα, κάπου προς το μεσημέρι, λες και ο χρόνος κόμπιασε. Ο κόσμος αραίωσε για λίγο. Ένα σύννεφο σκέπασε τον ήλιο. Το φως έγινε μολυβί... Και τότε, εμφανίστηκε ο γέροντας.

Ήρθε αργά από την πλευρά της αποβάθρας, με βήμα βαρύ, σαν να μην περπατούσε αλλά να μετακινούνταν ολόκληρο κομμάτι γης. Ήταν χοντρός, με σώμα στιβαρό παρά τα χρόνια. Τα μάτια του μισόκλειστα, λες και κοιμόνταν ή λες και έβλεπαν περισσότερα απ' όσα έπρεπε. Ένα μεγάλο λευκό μουστάκι σκέπαζε σχεδόν το στόμα του. Μα πιο πολύ τρόμαζαν τα χέρια του. Τεράστια, σκασμένα, με κόμπους και φλέβες πετρωμένες. Οι παλάμες δεν θύμιζαν χέρια ανθρώπου. Θύμιζαν βράχια που κάποιος τα κόλλησε πάνω σε καρπούς.

Στάθηκε μπροστά στο μαγαζί χωρίς να μιλήσει. Κοίταξε πρώτα τον Δημήτρη. Ύστερα τον Γιάννη. Ύστερα τα ψωμιά στη βιτρίνα.

Ο Γιάννης πήγε να αστειευτεί.

«Παππού, θα παραγγείλεις ή μας μετράς;»

Ο γέροντας αργοσήκωσε το κεφάλι.

Το βλέμμα του έπεσε πάνω στο παιδί σαν πέτρα σε νερό και μίλησε με φωνή βαθιά, βραχνή, θαλασσινή.

«Εσύ», είπε στον Γιάννη, «δεν κάνεις για σχολεία.»

Ο Γιάννης γέλασε. Ο Δημήτρης όμως δεν γέλασε. Γιατί ο γέροντας, χωρίς να τον έχει ξαναδεί ποτέ, στράφηκε σ' εκείνον και είπε:

«Κι εσύ... να προσέχεις τη Σούλα. Δεν αγαπούν όλοι όπως νομίζεις.»

Το μαχαίρι γλίστρησε απ' το χέρι του Δημήτρη και χτύπησε στον πάγκο. Ο σταθμός έξω συνέχισε να βουίζει. Μα μέσα στο μικρό μαγαζί είχε πέσει ξαφνικά άλλη σιωπή. Ο Γιάννης γύρισε και κοίταξε τον Δημήτρη με μισό χαμόγελο, περιμένοντας να σκάσει στα γέλια. Δεν έσκασε. Ο Δημήτρης είχε μείνει ακίνητος, με το χέρι μισοσηκωμένο πάνω απ' τον πάγκο. Τα γαλανά του μάτια είχαν στενέψει και καρφώνονταν στον γέροντα όπως καρφώνεται κανείς σε κάτι που δεν καταλαβαίνει αν είναι άνθρωπος ή μπελάς.

«Σε ξέρω;» είπε τελικά.

Ο γέροντας ανασήκωσε τους ώμους.

«Οι άνθρωποι ρωτάνε πάντα λάθος πράγματα.»

«Παραγγελία θα δώσεις ή ήρθες να μας πεις τη μοίρα;» πέταξε ο Γιάννης, πιο θαρρετά απ' όσο ένιωθε.

Ο γέροντας χαμογέλασε χωρίς να φανεί δόντι.

«Ένα ψωμί με τυρί και χωρίς ντομάτα.»

Ο Γιάννης πήγε να γελάσει ξανά, μα κάτι στο ύφος του άλλου, του το έκοψε. Έπιασε το ψωμί, το άνοιξε, έβαλε φέτες τυρί και το τύλιξε πρόχειρα σε χαρτί. Ο γέροντας δεν άπλωσε να το πάρει. Πρώτα σήκωσε το χέρι του, εκείνο το χέρι το βραχώδες, και ακούμπησε με δυο δάχτυλα τον πάγκο. Τα ποτήρια κουδούνισαν ελαφρά. Ύστερα είπε ήσυχα, σχεδόν χαμογελώντας:

«Το παιδί να σταματήσει να πηδάει τη μάντρα του σχολείου από πίσω. Την άλλη φορά δεν θα τον κυνηγήσει ο γυμναστής. Θα τον περιμένει άλλος.»

Ο Γιάννης άσπρισε. Δεν το ήξερε κανείς αυτό. Ούτε η μάνα του, ούτε η Ελένη, ούτε ο Δημήτρης. Μόνο εκείνος.

«Ποιος είσαι;» ψιθύρισε.

Ο γέροντας πήρε επιτέλους το σαντουιτς, άφησε στο ταμείο ένα παλιό κέρμα που δεν έμοιαζε με δραχμή, και το 'βαλε στην τσέπη του παλτού.

«Κάποτε ήμουν πολλά. Τώρα είμαι ό,τι απέμεινε.»

Γύρισε να φύγει. Ο Δημήτρης βγήκε από πίσω απ' τον πάγκο.

«Στάσου.»

Ο γέροντας κοντοστάθηκε χωρίς να τον κοιτάξει.

«Ποιος σου είπε για τη Σούλα; Τι ξέρεις γι'αυτήν;»

«Η ζήλια μιλάει πιο δυνατά κι από στόμα.»

«Τι σημαίνει αυτό;»

Τότε ο γέροντας γύρισε αργά. Τα μισόκλειστα μάτια του άνοιξαν λίγο περισσότερο, κι από μέσα τους φάνηκε κάτι κοφτερό, σχεδόν νέο.

«Σημαίνει πως σήμερα στις έξι και μισή μη πας στο σπίτι σου.»

Ο Δημήτρης έκανε ένα βήμα μπροστά.

«Γιατί;»

«Θα δεις κάτι που δεν ξεβλέπεται.»

Βγήκε έξω. Ο Γιάννης έτρεξε ως την πόρτα. Ο σταθμός ήταν γεμάτος κόσμο, κορναρίσματα, φωνές, ανθρώπους που ανέβαιναν και κατέβαιναν. Μα ο γέροντας είχε χαθεί λες και τον κατάπιε ο αέρας. Γύρισε μέσα λαχανιασμένος.

«Πού πήγε;»

Ο Δημήτρης δεν απάντησε. Κρατούσε ακόμη το κέρμα που είχε αφήσει ο γέροντας. Ήταν μαύρο από την πατίνα, βαρύ και παγωμένο. Στη μία όψη είχε μια ξένη κορώνα. Στην άλλη, μια χαραγμένη λέξη: Rodi (η Ρόδος ονομαζόταν επίσημα «Rodi» στα ιταλικά...)

Ο Γιάννης σφύριξε χαμηλά.

«Τι είναι αυτό;»

Ο Δημήτρης το κοίταζε σαν υπνωτισμένος.

«Δεν ξέρω...»

Μα το πρόσωπό του έλεγε πως κάτι θυμόταν. Στο νου του ήρθαν μνήμες. Ο Δημήτρης καταγόταν απο την Κάλυμνο. Έξω, το ρολόι του σταθμού έδειχνε ήδη πέντε και είκοσι επτά. Στο νου του ανέβηκαν μνήμες που χρόνια κρατούσε θαμμένες κάτω από μεροκάματα, λογαριασμούς και σχέδια γάμου με την Σούλα. Ο Δημήτρης καταγόταν από την Κάλυμνο. Γεννήθηκε εκεί, μα είχε μεγαλώσει με ιστορίες του νησιού, στην Αθήνα, στην Καλλιθέα. Η μάνα του μιλούσε για βράχια που είχαν αυτιά, για θάλασσες που

κράταγαν μυστικά και για άντρες που χάνονταν νύχτα χωρίς να αφήνουν ούτε κουπί πίσω τους. Και για τον παππού του, που ήταν αγωνιστής της αντίστασης...

Θυμήθηκε ένα απόγευμα στην Κάλυμνο, παιδί ακόμη, ξυπόλυτο στην αυλή. Ο παππούς καθόταν στο χαμηλό πεζούλι και έπλεκε σκοινί με χοντρά δάχτυλα. Η θάλασσα μύριζε ως το σπίτι.

Ήταν τα χρόνια της Δικτατορίας στην Ελλάδα.

«Παππού, γιατί οι άντρες φωνάζουν στο καφενείο;»

Ο γέρος χαμογέλασε δίχως δόντια.

«Γιατί φοβούνται.»

«Και γιατί δεν το λένε;»

«Γιατί τότε θα έπρεπε να το νικήσουν.»

Ο μικρός Δημήτρης δεν κατάλαβε. Μόνο θυμόταν πως εκείνη τη στιγμή η μάνα του βγήκε στην πόρτα και μόλις άκουσε βήματα στον δρόμο, χαμήλωσε τη φωνή.

«Μέσα, παιδί μου.»

Μια φορά μονάχα είχε ξαναδεί τέτοιο κέρμα. Ήταν παιδί, δώδεκα χρονών ίσως. Έψαχνε σ' ένα παλιό μπαούλο της μάνας του για κουμπιά και φωτογραφίες. Στον πάτο, μέσα σ' ένα μαντίλι, βρήκε δύο μαύρα ίδια κέρματα. Τα είχε πιάσει στα χέρια του και τα θαύμαζε σαν θησαυρό. Η μάνα του μπήκε τότε στην κάμαρα, τα είδε και χλώμιασε. Του τα άρπαξε απότομα.

«Αυτά να μην τα ξαναγγίξεις.»

«Γιατί;»

«Γιατί είναι από κακό καιρό.»

Δεν είπε τίποτε άλλο. Το ίδιο βράδυ ο Δημήτρης την άκουσε να σιγοψιθυρίζει με τον πατέρα του στην κουζίνα. Έξω, το ρολόι του σταθμού έδειχνε ήδη πέντε και σαράντα επτά.

Ο Γιάννης τον σκούντηξε.

«Ρε... τι έπαθες;»

Ο Δημήτρης τίναξε το κεφάλι σαν να ξυπνούσε.

«Τίποτα.»

«Μη μου λες τίποτα. Σαν φάντασμα έγινες.»

Ο Δημήτρης έκλεισε το κέρμα στην παλάμη του.

«Θα κρατήσεις εσύ το μαγαζί στις έξι.»

Ο Γιάννης άνοιξε στόμα.

«Μόνος μου; Έχει κίνηση τέτοια ώρα.»

«Θα τα καταφέρεις ρε.»

«Και εσύ πού θα πας;»

Ο Δημήτρης δεν απάντησε αμέσως. Κοίταξε το ρολόι ξανά. Πέντε και πενήντα πέντε.

«Στο σπίτι.»

Ο Γιάννης συνοφρυώθηκε.

«Μα ο γέρος είπε να μην πας.»

«Γι' αυτό ακριβώς πρέπει να πάω.»

Άρπαξε το σακάκι του από το καρφί, το φόρεσε βιαστικά και βγήκε στον δρόμο. Η Καλλιθέα έβραζε από κόσμο. Τα λεωφορεία ξεφυσούσαν, τα περίπτερα φώναζαν εφημερίδες, μια γυναίκα τίναζε χαλιά από μπαλκόνι, δυο πιτσιρικάδες κυνηγιόνταν ανάμεσα στ' αμάξια. Ο Δημήτρης περπατούσε γρήγορα. Στο μυαλό του γύριζαν τρία πράγματα μαζί: το βλέμμα του γέροντα, το κέρμα, και η φράση: Να προσέχεις τη Σούλα.

Έστριψε στην οδό που έμενε. Η πολυκατοικία φάνηκε στο βάθος. Και τότε είδε κάτι που τον έκανε να κόψει βήμα. Έξω από την είσοδο ήταν παρκαρισμένη μια μαύρη μοτοσικλέτα που δεν είχε ξαναδεί. Ακόμη πιο δίπλα, ακουμπισμένος ατάραχος στο τιμόνι της, στεκόταν ένας άντρας με λευκό πουκάμισο και τσιγάρο. Το βλέμμα του Δημήτρη καρφώθηκε στο δάχτυλο του ξένου. Φορούσε στο δεξί του χέρι ένα δαχτυλίδι με μια γαλάζια πέτρα. έμοιαζε να είναι το ίδιο δαχτυλίδι που ο Δημήτρης είχε χαρίσει στη Σούλα πριν από έναν μήνα.

Ο Δημήτρης ένιωσε το αίμα να του ανεβαίνει στο κεφάλι. Στάθηκε στην άκρη του πεζοδρομίου, πίσω από ένα παρκαρισμένο φορτηγάκι, και κοίταξε ξανά για να βεβαιωθεί πως δεν τον γελούσαν τα μάτια του. Δεν τον γελούσαν. Το δαχτυλίδι ήταν εκεί. Ασημένιο, με γαλάζια πέτρα οβάλ, χαραγμένο πάνω με τα αρχικά Δ.Σ. Το είχε παραγγείλει ο ίδιος σ' έναν χρυσοχόο στην Καλλιθέα. Δεν υπήρχε δεύτερο ίδιο.

Ο άντρας τράβηξε μια ρουφηξιά από το τσιγάρο και γύρισε ελαφρά το κεφάλι προς την είσοδο της πολυκατοικίας, σαν να περίμενε κάποιον. Ο Δημήτρης προχώρησε. Τα βήματά του ακούγονταν βαριά στ' αυτιά του, λες και ανέβαινε σκάλα μέσα στο

ίδιο του το σώμα. Ο άντρας τον είδε όταν ήταν πια τρία μέτρα μακριά. Ήταν γύρω στα τριάντα, γεροδεμένος, με σκούρα μαλλιά χτενισμένα πίσω και βλέμμα ανθρώπου που είχε μάθει να μην απολογείται. Δεν τρόμαξε. Δεν ξαφνιάστηκε καν. Μονάχα πέταξε το τσιγάρο κάτω και το έλιωσε με το παπούτσι.

«Τι κοιτάς;» είπε ήρεμα.

Ο Δημήτρης έδειξε το χέρι του.

«Το δαχτυλίδι.»

Ο άλλος σήκωσε το χέρι αργά, σαν να το θαύμαζε κι ο ίδιος.

«Ωραίο είναι.»

«Από πού το βρήκες;»

«Δώρο.»

«Από ποιαν;»

Ο άντρας χαμογέλασε ελάχιστα.

«Μάντεψε.»

Ο Δημήτρης όρμησε πριν καν το σκεφτεί. Τον άρπαξε απ' το πουκάμισο και τον κόλλησε πάνω στη μηχανή. Το κράνος έπεσε κάτω με θόρυβο.

«Θα σου σπάσω τα μούτρα.»

Ο άλλος δεν αντιστάθηκε αμέσως. Τον κοίταζε μόνο με ψυχραιμία που εξόργιζε.

«Άσε με πρώτα να σου πω κάτι.»

«Πες το στο νοσοκομείο.»

Ο άντρας χαμήλωσε τη φωνή.

«Η Σούλα δεν είναι πάνω.»

Ο Δημήτρης πάγωσε ένα δευτερόλεπτο.

«Τι;»

«Δεν είναι στο σπίτι.»

Εκείνη τη στιγμή όμως, άνοιξε η είσοδος της πολυκατοικίας και βγήκε η Σούλα. Μα δεν ήταν μόνη. Κρατούσε από το χέρι ένα κοριτσάκι, περίπου πέντε χρονών, με κορδέλα στα μαλλιά. Πίσω της ακολουθούσε μια ηλικιωμένη γυναίκα ντυμένη στα μαύρα. Η Σούλα είδε τους δυο άντρες και σταμάτησε απότομα. Το πρόσωπό της άδειασε.

«Δημήτρη...»

Το κοριτσάκι κρύφτηκε πίσω από τη φούστα της.

Ο Δημήτρης άφησε το πουκάμισο του άλλου.

«Τι είναι αυτό;»

Η φωνή του βγήκε βραχνή, ξένη.

Η ηλικιωμένη γυναίκα σταύρωσε το παιδί και ψιθύρισε:

«Παναγιά μου...»

Ο άντρας ίσιωσε το γιακά του.

«Σου τα 'λεγα να μην τα μάθεις έτσι.»

Ο Δημήτρης γύρισε προς τη Σούλα.

«Ποια είναι η μικρή;»

Η Σούλα δάγκωσε τα χείλη της. Τα μάτια της γέμισαν δάκρυα, μα δεν έκλαψε.

«Η κόρη μου.»

Ο δρόμος, τα αμάξια, οι φωνές, όλα έμοιασαν να απομακρύνονται.

«Η... τι;»

«Πριν σε γνωρίσω.»

Ο Δημήτρης έκανε ένα βήμα πίσω σαν να τον χτύπησαν.

«Και αυτός;»

Έδειξε τον άντρα με το δαχτυλίδι.

Η Σούλα χαμήλωσε το βλέμμα.

«Ο αδελφός μου.»

Η σιωπή που ακολούθησε ήταν πιο βαριά κι από φασαρία. Ο Δημήτρης κοίταξε τον άντρα, μετά τη Σούλα, μετά το παιδί. Και τότε θυμήθηκε τα λόγια του γέροντα: Δεν αγαπούν όλοι όπως νομίζεις. Μόνο που τώρα άρχιζε να υποψιάζεται πως ίσως δεν μιλούσε για απιστία. Μιλούσε για μυστικά.

Ο Δημήτρης κοίταξε μια τη Σούλα, μια τον άντρα, κι ύστερα κάρφωσε ξανά το βλέμμα στο χέρι με τη γαλάζια πέτρα. Η φλέβα στον κρόταφό του πετάριζε.

«Το δαχτυλίδι...» είπε αργά, σαν να μάθαινε να μιλά από την αρχή. «Το δαχτυλίδι που σου έκανα δώρο... τι κάνει στο δάχτυλό του;»

Η Σούλα δεν απάντησε αμέσως. Κοίταξε πρώτα το παιδί, μετά τη γριά γυναίκα, ύστερα τον αδελφό της. Ο άντρας έκανε να μιλήσει, μα εκείνη τον έκοψε με ένα βλέμμα.

«Βγάλ' το», του είπε.

Εκείνος ανασήκωσε τους ώμους.

«Έλα τώρα...»

«Βγάλ' το,είπα.»

Το έβγαλε αργά και της το έδωσε στην παλάμη. Η Σούλα το κράτησε σφιχτά σαν να καιγόταν.

«Το πήρε χωρίς να ρωτήσει.»

Ο Δημήτρης γέλασε κοφτά. Ένα γέλιο χωρίς χαρά.

«Χωρίς να ρωτήσει; Από το σπίτι σου; Από το συρτάρι σου; Από το χέρι σου;»

«Άκουσέ με.»

«Σε ακούω τόσο καιρό και δεν το ήξερα.»

Το κοριτσάκι άρχισε να κλαίει χαμηλά. Η ηλικιωμένη γυναίκα το πήρε αγκαλιά και τραβήχτηκε λίγο πιο πέρα. Ο αδελφός της Σούλας έφτυσε στο πλάι.

«Μη φωνάζεις στην αδερφή μου.»

Ο Δημήτρης στράφηκε απότομα.

«Μη μου μιλάς εσύ.»

Ο άλλος έκανε ένα βήμα μπροστά.

«Θα σου μιλάω όσο θέλω.»

Η Σούλα μπήκε ανάμεσά τους.

«Φτάνει!»

Για πρώτη φορά ακούστηκε πραγματικά θυμωμένη.

«Δεν ντρέπεστε; Στον δρόμο; Μπροστά στο παιδί;»

Ο Δημήτρης την κοίταξε σαν να την έβλεπε αλλιώς.

«Ποιο παιδί, Σούλα; Το δικό σου παιδί που μου έκρυβες; Ή το παιδί που νόμιζα πως θα κάνουμε μαζί;»

Εκείνη χλώμιασε.

«Ήθελα να στο πω.»

«Πότε; Στον γάμο; Στην εκκλησία; Στο πρώτο μας βράδυ;»

Τα μάτια της γέμισαν δάκρυα.

«Φοβήθηκα.»

Ο Δημήτρης άπλωσε το χέρι και πήρε το δαχτυλίδι από την παλάμη της. Το κοίταξε μια στιγμή. Ύστερα το έκλεισε στη γροθιά του.

«Κι εγώ σήμερα έμαθα να φοβάμαι.»

Γύρισε να φύγει.

«Δημήτρη!» φώναξε η Σούλα.

Δεν γύρισε. Περπάτησε γρήγορα, σχεδόν παραπατώντας, ώσπου έστριψε στη γωνία και χάθηκε. Πίσω του, η φωνή της έσπασε άλλη μια φορά:

«Δεν ξέρεις όλη την αλήθεια!»

Σταμάτησε για μια ανάσα. Μα δεν γύρισε. Γιατί μέσα του είχε ήδη σηκωθεί άλλη σκέψη. Ο γέροντας τα ήξερε όλα. Και τώρα ο Δημήτρης ήθελε να τον βρει. Ο Δημήτρης γύρισε σχεδόν τρέχοντας προς τον σταθμό. Το δαχτυλίδι το κρατούσε τόσο σφιχτά στη χούφτα, που η γαλάζια πέτρα του χάραζε το δέρμα. Δεν το ένιωθε. Δεν ένιωθε σχεδόν τίποτα πέρα από έναν βόμβο στο κεφάλι του.

Η πόλη περνούσε δίπλα του σαν θολή ταινία. Φωνές από μανάβικα. Ένα τρανζίστορ που έπαιζε λαϊκά. Μυρωδιά από σουβλάκια. Δύο παιδιά που έπαιζαν μπάλα και παραλίγο να τον χτυπήσουν. Τίποτα δεν έμπαινε μέσα του. Μόνο η φράση: Δεν ξέρεις όλη την αλήθεια. Και πίσω απ' αυτήν, άλλη φράση: Σήμερα στις έξι και μισή μη πας στο σπίτι σου.

Καθώς απομακρυνόταν, θυμήθηκε πράγματα μικρά που τώρα γύριζαν αλλιώς μέσα του. Τον τρόπο που εκείνη απέφευγε κάποιες ερωτήσεις. Τις στιγμές που βυθιζόταν ξαφνικά στη σιωπή. Κάτι απογεύματα που έλεγε πως είχε δουλειές και χανόταν για ώρες. Όσα πριν τα βάφτιζε ιδιοτροπίες, τώρα έμοιαζαν κομμάτια άλλης ζωής, χτισμένης δίπλα στη δική του χωρίς να τη βλέπει. Περπατούσε χωρίς να βλέπει πού πατά. Οι δρόμοι ήταν ίδιοι, μα τίποτα δεν έμοιαζε ίδιο. Θυμήθηκε την πρώτη φορά που τη γνώρισε, στο πανηγύρι του Μοσχάτου, με λουλούδι στα ξανθά της μαλλιά και μάτια που γελούσαν πριν γελάσει το στόμα. Θυμήθηκε πώς της είχε πει πως θα της ανοίξει σπίτι φωτεινό, πως δεν θα της λείψει τίποτα.

Και τώρα ένιωθε πως εκείνος ήταν ο μόνος που έλειπε από τη ζωή της εξαρχής.

Δεν πονούσε μονάχα για το ψέμα. Πονούσε γιατί είχε αγαπήσει έναν άνθρωπο που δεν είχε γνωρίσει ποτέ ολόκληρο. Κι αυτό τον πλήγωνε περισσότερο κι από το ψέμα.

Έφτασε λαχανιασμένος στο σαντουιτσάδικο. Ο Γιάννης ήταν μόνος πίσω απ' τον πάγκο, με την ποδιά λοξή, να παλεύει με τρεις παραγγελίες μαζί.

«Έναν καφέ σκέτο!»

«Ρε μικρέ, ξέχασες τη μουστάρδα!»

«Πόσο κάνει το τοστ;»

Ο Γιάννης τον είδε και ανακουφίστηκε.

«Πού χάθηκες; Με πέθαναν!»

Ο Δημήτρης πέρασε μέσα χωρίς λέξη. Άρπαξε την κανάτα, γέμισε ποτήρι νερό, το ήπιε μονορούφι.

Ο Γιάννης τον κοίταξε καλύτερα.

«Τι έγινε; Σαν να σε πάτησε τραίνο είσαι.»

Ο Δημήτρης άνοιξε τη χούφτα του και του έδειξε το δαχτυλίδι. Ο Γιάννης σφύριξε.

«Το πήρες;»

«Άστο... Πού είναι ο γέρος;»

«Ποιος;»

«Μη με νευριάζεις. Ο γέρος λέω.»

Ο Γιάννης έγλειψε τα χείλη του.

«Δεν ξέρω... μετά που έφυγες, πέρασε πάλι.»

Ο Δημήτρης πάγωσε.

«Πέρασε; Πότε;»

«Καμιά δεκαριά λεπτά πριν.»

«Και;»

«Πήρε έναν ελληνικό. Χωρίς ζάχαρη.»

«Και πού πήγε;»

Ο Γιάννης δίστασε.

«Μου είπε να σου δώσω κάτι.»

Έσκυψε κάτω από τον πάγκο και έβγαλε ένα πακέτο τυλιγμένο σε καφέ χαρτί, δεμένο με σπάγκο. Το ακούμπησε μπροστά του.

«Τι είναι αυτό;»

«Δεν ξέρω. Μου είπε μόνο... "όταν γυρίσει και βράζει μέσα του, δώσ' του το".»

Ο Δημήτρης ένιωσε το στομάχι του να σφίγγεται. Πριν το ανοίξει, χάιδεψε το ξεφτισμένο εξώφυλλο σαν να χάιδευε χέρι νεκρού. Του ήρθε στη μνήμη ένα βράδυ με λάμπα πετρελαίου.

Ο παππούς του διάβαζε κάτι γραμμένο σε κιτρινισμένο χαρτί κι ύστερα το έκρυψε αμέσως όταν μπήκε η μάνα του στο δωμάτιο.

«Τι είναι αυτό;» είχε ρωτήσει τότε ο μικρός.

Ο γέρος τον κοίταξε για λίγο.

«Πράγματα που περιμένουν τον καιρό τους.»

«Και πότε έρχεται ο καιρός;»

Ο παππούς είχε φυσήξει τον καπνό αργά.

«Όταν πάψει να σε βολεύει το ψέμα.»

Τώρα, χρόνια μετά, ο Δημήτρης σα να ένιωσε πως εκείνος ο καιρός είχε φτάσει. Έκοψε τον σπάγκο με το μαχαίρι του ψωμιού. Άνοιξε το χαρτί. Μέσα ήταν ένα παλιό τετράδιο με μαύρο εξώφυλλο, ξεφτισμένο στις γωνίες. Και πάνω του, με ξεθωριασμένα γράμματα, έγραφε:

Δημήτρης Καντούνης

και μια ημερομηνία μισοσβησμένη απο την τριβή του χρόνου.

Ο Δημήτρης ένιωσε το χέρι του να μουδιάζει πάνω στο τετράδιο. Δεν ήταν ξένο όνομα. Ήταν το όνομα του παππού του. Του ανθρώπου που είχε πεθάνει χρόνια πριν, μα μέσα στο σπίτι ζούσε ακόμη σαν παρουσία βαριά και φωτεινή μαζί. Δεν τον ανέφεραν ποτέ χαμηλόφωνα ούτε με αμφιβολία. Το όνομά του λεγόταν με περηφάνια, σαν οικογενειακό παράσημο. Ήταν ο πατέρας της μάνας του. Η μητέρα του μιλούσε γι' αυτόν σαν έναν άνθρωπο μεγάλο, δίκαιο και γενναίο. Έλεγε πως στα χρόνια της Κατοχής στην Κάλυμνο στάθηκε όρθιος όταν άλλοι λύγισαν, πως βοήθησε τον τόπο με νου, θάρρος και κίνδυνο καθημερινό.

Πριν γυρίσει την πρώτη σελίδα, στάθηκε για μια ανάσα. Θυμήθηκε τον παππού να κάθεται στην αυλή με το φως του δειλινού στο πρόσωπο, να ξύνει με τον σουγιά ένα κομμάτι ξύλο και να του λέει ιστορίες που ποτέ δεν τέλειωναν εκείνο το βράδυ, αλλά συνέχιζαν μέσα στον ύπνο του παιδιού. Θυμήθηκε τα μεγάλα του χέρια, που ήξεραν να δένουν σχοινιά και να χαϊδεύουν κεφάλι με την ίδια δύναμη. Την βυζαντινή φωνή του,όταν του διάβαζε τον «Μικρό Σερίφη», τα χέρια του πάλι, όταν με καλλιγραφικά γράμματα, έγραφε σημειώσεις στο χαρτί.

Για μια στιγμή, το τετράδιο δεν ήταν ένα απλό χαρτί. Ήταν

πόρτα.

Και ο πατέρας του, άνθρωπος σκληρός που δύσκολα έδειχνε συναίσθημα, όμως κάθε φορά που η κουβέντα έφτανε στ' όνομά του, βούρκωνε. Δεν μιλούσε πολύ. Μονάχα έλεγε: «Τέτοιοι άνθρωποι γεννιούνται λίγες φορές.»

Ο Δημήτρης δεν τον είχε γνωρίσει μονάχα από ιστορίες. Τον είχε ζήσει μέχρι τα εννιά του χρόνια. Και οι δυο τους ήταν δεμένοι σπάνια, με εκείνον τον βαθύ δεσμό που καμιά φορά δένει παππού και εγγόνι περισσότερο κι από πατέρα και γιο.

Όταν βρίσκονταν μαζί στο νησί, ήταν αχώριστοι. Πήγαιναν στα βράχια με την αυγή να δουν τη θάλασσα ν' αλλάζει χρώματα. Κατέβαιναν στο λιμάνι να χαζεύουν τα καΐκια. Πήγαιναν για ψάρεμα. Έκαναν βόλτες με τη Florett του παππού.Ο γέρος του μάθαινε κόμπους, ονόματα ανέμων, ιστορίες για σφουγγαράδες και πολέμους. Του διάβαζε βιβλία. Του έδειχνε πώς να ξεχωρίζει άνθρωπο τίμιο από άνθρωπο ψεύτη μόνο απ' το βλέμμα.

Τα βράδια κάθονταν στην αυλή. Ο παππούς κάπνιζε αργά, και ο μικρός Δημήτρης ακουμπούσε στα γόνατά του ώσπου τον έπαιρνε ο ύπνος. Θυμόταν ακόμη τη μυρωδιά του: καπνός, σαπούνι και αρμύρα. Θυμόταν και τη φωνή του: «Να στέκεσαι ίσια, ακόμη κι όταν φυσάει κόντρα.»

Όταν πέθανε, ο Δημήτρης ένιωσε πρώτη φορά πως ο κόσμος μπορούσε να μικρύνει απότομα. Και έμειναν μόνο μερικές φωτογραφίες σε κορνίζα, λίγα βιβλία του με σφραγίδα σχολείου, έγγραφα με τη δράση του και ιστορίες στα στόματα των παλιών που κάθε χρόνο μεγάλωναν αντί να μικραίνουν. Ο Δημήτρης κράτησε το τετράδιο και για μια στιγμή ένιωσε πάλι παιδί. Να τρέχει ξυπόλυτος στην αυλή της Καλύμνου, να τον φωνάζει ο παππούς από το πεζούλι, να του δείχνει έναν γλάρο που στεκόταν ακίνητος στον αέρα.

«Κοίτα καλά,» του έλεγε. «Ό,τι μένει ακίνητο δεν σημαίνει πως δεν παλεύει.»

Ο Γιάννης τον σκούντηξε.

«Ρε... θα μας πεις τι γίνεται ή θα μιλάς με τα φαντάσματα;»

Ο Δημήτρης ανοιγόκλεισε τα μάτια και γύρισε στο παρόν. Το σαντουιτσάδικο βούιζε ξανά. Μια γυναίκα ζητούσε τυρόπιτα, ένας

ταξιτζής φώναζε για ρέστα, η τοστιέρα έσκαγε από τη θερμοκρασία. Μα απέναντι, κάτω από την κολόνα, ο γέροντας στεκόταν εκεί. Ακίνητος. Σαν να μην τον άγγιζε ούτε η ώρα ούτε ο θόρυβος.

Ο Δημήτρης έκλεισε το τετράδιο.

«Κράτα το μαγαζί.»

«Πάλι;»

«Πάλι.»

«Πού πας τώρα;»

«Να ρωτήσω κάτι που έπρεπε να 'χω ρωτήσει από πριν.»

Βγήκε έξω. Διέσχισε τον δρόμο ανάμεσα σε κορναρίσματα και βρισιές οδηγών. Ένα λεωφορείο πέρασε ξυστά, μα δεν γύρισε καν να κοιτάξει. Ο γέροντας δεν κουνήθηκε. Όταν ο Δημήτρης στάθηκε μπροστά του, κατάλαβε πόσο ογκώδης ήταν. Κοντά του μύριζε βρεγμένο ξύλο, καπνό και θάλασσα.

«Ποιος είσαι;» είπε ο Δημήτρης.

Ο γέροντας ανασήκωσε το μουστάκι με κάτι σαν χαμόγελο.

«Κακή ερώτηση. Τη σωστή την ξέρεις ήδη. Όμως για να μην το κουράζω, είμαι ο καπετά Μανώλης ο Βράχος.»

«Πώς βρέθηκε το τετράδιο του παππού μου στα χέρια σου;»

Ο γέροντας ακούμπησε την ομπρέλα στο πεζοδρόμιο.

«Γιατί εγώ του το έκρυψα.»

Ο Δημήτρης ένιωσε την ανάσα του να κόβεται.

«Τι είπες;...Γιατί το έκρυψες;»

«Για να μη βρεθεί όταν δεν έπρεπε. Για να βρεθεί όταν θα χρειαζόταν.»

«Τον ήξερες;»

Ο γέροντας έφτυσε στο πλάι και κοίταξε προς τις γραμμές.

«Τον ήξερα όταν ήταν νέος. Όταν έτρεχε πιο γρήγορα κι απ' τον φόβο.»

Ο Δημήτρης έκανε ένα βήμα πιο κοντά.

«Ήσουν με την αντίσταση;»

«Ήμουν με τους ζωντανούς. Όσο μπορούσα.»

Ένα τραίνο μπήκε στον σταθμό με μεταλλική κραυγή. Ο αέρας τίναξε το σακάκι του Δημήτρη. Ο γέροντας μίλησε χωρίς να τον κοιτάζει:

«Ο παππούς σου δεν πέθανε ήσυχος.»

Ο Δημήτρης πάγωσε.

«Τι εννοείς;»

«Εννοώ πως πριν φύγει, περίμενε κάποιον.»

«Ποιον;»

Τότε ο γέροντας γύρισε και τον κοίταξε ίσια στα μάτια. Για πρώτη φορά τα μισόκλειστα βλέφαρα άνοιξαν τελείως. Τα μάτια του ήταν γαλανά. Σχεδόν ίδια με του Δημήτρη.

«Εσένα.»

«Οι Γιαντρήδες; Ποιοι είναι αυτοί;» Ο Δημήτρης μίλησε πιο χαμηλά τώρα.

Ο θυμός είχε δώσει τη θέση του σε μια ταραχή πιο βαθιά.

«Κάτι θυμάμαι... από ιστορίες που μου είχε πει η μάνα μου όταν ήμουν μικρός. Ονόματα πεταμένα, μισές κουβέντες, κάτι για την Κάλυμνο, για φόβο και για αίματα. Μα δεν ξέρω τίποτα παραπάνω... έχει σχέση με αυτούς;»

«Συνδέεται με εσένα...»είπε ο γέρος.

Έκανε ένα βήμα πιο κοντά στον γέροντα.

«Και γιατί να συνδέεται όλη αυτή η ιστορία με μένα; Εγώ τι σχέση έχω; Ένα σαντουιτσάδικο κρατάω. Τη ζωή μου κοιτάζω. Γιατί έρχεσαι και μου ανοίγεις τάφους που δεν έσκαψα εγώ;»

Ο γέροντας τον κοίταξε ώρα χωρίς να μιλά. Πέρασε ένα τραίνο στο βάθος και τα τζάμια του σταθμού έτριξαν. Ύστερα είπε ήσυχα:

«Γιατί οι τάφοι που δεν έσκαψες εσύ, καμιά φορά ανοίγουν μόνοι τους.»

Ο Δημήτρης έσφιξε τα δόντια.

«Δεν μου λες τίποτα.»

«Σου λέω περισσότερα απ' όσα αντέχεις αυτή την ώρα.»

«Δοκίμασέ με.»

Ο γέροντας έγειρε λίγο το κεφάλι.

«Η μάνα σου δεν σου είπε ποτέ γιατί ο παππούς σου Ευπνούσε νύχτα και φώναζε ονόματα;»

Ο Δημήτρης πάγωσε. Το θυμόταν. Παιδί ακόμα, να κοιμάται στο διπλανό δωμάτιο στην Καλλιθέα, όταν ο παππούς είχε έρθει για λίγες

μέρες από την Κάλυμνο. Τον είχε ακούσει να πετιέται μέσα στη νύχτα και να φωνάζει: «Μη, Μαριώ! Ο Γιαντρής, μη! Φύγε» Τότε όλοι είπαν πως ήταν πυρετός.

Ο γέροντας συνέχισε:

«Δεν σου είπε γιατί κρατούσε πάντα κλειδωμένο εκείνο το συρτάρι με τα χαρτιά;»

Ο Δημήτρης δεν μιλούσε πια.

«Δεν σου είπε γιατί, λίγο πριν πεθάνει, ζήτησε τρεις φορές να σε δει μόνο του;»

Η καρδιά του Δημήτρη βρόντηξε μέσα του.

«Με είχε δει.»

«Όχι όπως ήθελε... Ήσουν μικρός.»

Ο γέροντας πλησίασε τόσο, που ο Δημήτρης μύρισε καπνό και αρμύρα στην ανάσα του.

«Συνδέεται μαζί σου γιατί ο Δημήτρης Καντούνης, ο παππούς σου, δεν πρόλαβε να παραδώσει αυτό που κουβαλούσε.»

«Τι πράγμα;»

Ο γέροντας αργοσήκωσε το δάχτυλο και έδειξε το τετράδιο.

«Την αλήθεια.»

Και χαμήλωσε τη φωνή.

«Και γιατί μέσα σ' αυτή την αλήθεια βρίσκεται και το δικό σου όνομα.»

Ο Δημήτρης ένιωσε να του κόβονται τα γόνατα.

«Το δικό μου όνομα;»

Η φωνή του βγήκε πιο παιδική απ' όσο θα ήθελε. Ο γέροντας δεν απάντησε αμέσως. Κοίταξε γύρω, τον κόσμο που περνούσε βιαστικός, τους πλανόδιους, τις νοικοκυρές με σακούλες, τα παιδιά που γελούσαν δίχως να ξέρουν τίποτα.

«Δεν είναι μέρος για τέτοιες κουβέντες εδώ.»

«Τότε πού;»

«Εκεί που ακούγονται καλύτερα οι νεκροί.»

Ο Δημήτρης αγρίεψε.

«Αν συνεχίσεις έτσι, θα φύγω.»

Ο γέροντας ανασήκωσε τους ώμους.

«Και θα γυρίσεις μετά. Όλοι γυρίζουν όταν τους αγγίξει το αίμα τους.»

Ο Δημήτρης έσφιξε το τετράδιο στο στήθος.

«Μίλα καθαρά.»

Ο γέροντας έδειξε με το κεφάλι ένα παγκάκι στην άκρη της αποβάθρας. Πήγε και κάθισε αργά, σαν άνθρωπος που κουβαλούσε χρόνια περισσότερα από ηδη είχε. Ο Δημήτρης στάθηκε όρθιος μπροστά του.

«Ο παππούς σου,» είπε ο γέροντας, «λίγο πριν πεθάνει, μου έδωσε το τετράδιο και μου είπε τρία πράγματα.»

Σήκωσε χοντρά δάχτυλα, ένα ένα.

«Να μη δοθεί στη μάνα σου.»

Δεύτερο δάχτυλο.

«Να μη δοθεί σε κανέναν που ζητά εκδίκηση.»

Τρίτο.

«Να δοθεί στον Δημήτρη όταν γίνει άντρας και χάσει για πρώτη φορά τον δρόμο του.»

Ο Δημήτρης κατάπιε ξερά.

«Με παρακολουθούσες;»

«Σε παρατηρούσα.»

«Χρόνια;»

«Από τότε που έφυγε ο παππούς σου.»

Ο Δημήτρης έκανε πίσω.

«Είσαι τρελός.»

Ο γέροντας γέλασε βραχνά.

«Πιθανόν.»

Έσκυψε λίγο μπροστά.

«Σήμερα όμως δεν ήρθα για σένα μονάχα. Ήρθα γιατί κινδυνεύει κι άλλο αίμα.»

«Τι εννοείς;»

Ο γέροντας κοίταξε προς το σαντουιτσάδικο. Ο Γιάννης φαινόταν από μακριά να εξυπηρετεί πελάτες, ανυποψίαστος.

«Το παιδί εκεί μέσα.»

Ο Δημήτρης γύρισε απότομα.

«Ο Γιάννης; Τι σχέση έχει ο Γιάννης;»

«Μεγαλύτερη απ' όση νομίζεις.»

«Μίλα!»

Ο γέροντας χάιδεψε τις μουστάκες του αργά.

«Οι Γιαντρήδες.Εκεί είναι η ιστορία...δεν ξέρω τι γνωρίζεις,όμως να ξέρεις οτι άλλαξαν ονόματα. Δεν έσβησαν όμως. Και όταν οι άνθρωποι κάνουν παιδιά, δεν γεννούν μόνο πρόσωπα. Γεννούν και χρέη.»

Ο Δημήτρης ένιωσε ρίγος.

«Τι εννοείς; Τι με νοιάζει εμένα για τους Γιαντρήδες;» μετά πάγωσε.

«Λες πως ο Γιάννης...»

«Λέω πως αν δεν ανοίξεις το τετράδιο ως το τέλος πριν ξημερώσει, αύριο θα είναι αργά για κάποιον από τους δυο σας. Κάποιος έφτασε στον Πειραιά και σύντομα θα σας βρει.»

Ένας συρμός σφύριξε δυνατά. Ο κόσμος κουνήθηκε σαν κύμα. Ο Δημήτρης κοίταξε το τετράδιο στα χέρια του. Ύστερα σήκωσε το βλέμμα. Το παγκάκι ήταν άδειο.

Ο Δημήτρης γύρισε δεξιά κι αριστερά απότομα. Ο γέροντας δεν ήταν πουθενά. Ούτε στα σκαλιά της αποβάθρας, ούτε δίπλα στο περίπτερο, ούτε ανάμεσα στον κόσμο που έμπαινε στο τραίνο. Σαν να είχε λυθεί μέσα στον αέρα.

«Γαμώτο...» Έσφιξε το τετράδιο και πέρασε τρέχοντας τον δρόμο. Ο Γιάννης τον είδε να μπαίνει αναστατωμένος.

«Πάλι χάθηκε;»

«Ποιος;»

«Ο γέρος.»

Ο Δημήτρης στάθηκε μπροστά του.

«Άκουσέ με καλά. Απόψε δεν θα φύγεις μόνος σου.»

Ο Γιάννης γέλασε.

«Γιατί; Θα με απαγάγουν;»

«Δεν κάνω αστεία.»

Ο μικρός τον κοίταξε καλύτερα και μάζεψε το χαμόγελο.

«Τι έγινε;»

Ο Δημήτρης έδειξε το τετράδιο.

«Μας μπλέκουν σε πράγματα παλιά.»

«Ποιοι μας;»

«Δεν ξέρω ακόμα.»

Ο Γιάννης τίναξε την ποδιά.

«Εγώ πάντως έχω να πάω την Ελένη μου σινεμά στις εννιά.»

«Δεν θα πας πουθενά.»

«Ρε Δημήτρη...»

«Δεν θα πας.»

Η φωνή του βγήκε τόσο κοφτή, που ο Γιάννης σώπασε.

Έξω νύχτωνε. Τα φώτα του σταθμού άναψαν ένα ένα, κι έκαναν τις ράγες να γυαλίζουν σαν μαχαίρια. Οι πελάτες αραίωσαν. Οι δυο τους δούλεψαν σχεδόν χωρίς κουβέντα ώσπου το ρολόι πήγε οκτώ και μισή. Ο Δημήτρης κατέβασε το μισό ρολό.

«Κλείνουμε;» είπε ο Γιάννης.

«Νωρίς σήμερα.»

«Δεν το 'χεις ξανακάνει.»

«Σήμερα το κάνω.»

Μπήκαν μέσα. Ο Δημήτρης έβαλε τον σύρτη στην πόρτα. Έσβησε τη μεγάλη ταμπέλα και άφησε μόνο το φως της κουζίνας. Το μαγαζί άλλαξε αμέσως όψη. Από χώρος βιασύνης έγινε καταφύγιο. Ο Γιάννης κάθισε απέναντί του στο μικρό τραπεζάκι με τα αναψυκτικά.

«Λοιπόν;»

Ο Δημήτρης ακούμπησε το τετράδιο ανάμεσά τους.

«Θα το διαβάσουμε μαζί.»

Άνοιξε σελίδες γρήγορα, ώσπου βρήκε γραφή πιο καθαρή, πιο βιασμένη. Διάβασε φωναχτά:

«Οι αδελφοί Γιαντρή έφυγαν από την Κάλυμνο με ψεύτικα χαρτιά. Τους βοήθησε άνθρωπος δικός μας, που αργότερα το πλήρωσε.»

Ο Γιάννης συνοφρυώθηκε.

«Ποιοι είναι αυτοί;.. Τι πάει να πει το πλήρωσε;»

Ο Δημήτρης συνέχισε:

«Ο ένας πήγε Πειραιά. Ο άλλος πήγε Ρόδο και κράτησε το πατρικό επώνυμο κρυμμένο για ώρα ανάγκης. Συμφώνησαν να μη συναντηθούν ξανά φανερά.»

Ο Γιάννης έσκυψε πιο κοντά. «Και;»

Ο Δημήτρης γύρισε σελίδα. Εκεί υπήρχε ένα όνομα κυκλωμένο με μολύβι. Λεωνίδας Γιαντρής και δίπλα, νέο όνομα: Γιαννακόπουλος.

Ο Γιάννης τινάχτηκε.

«Γιαννακόπουλος;»

Ο Δημήτρης σήκωσε το βλέμμα.

«Το επίθετό σου...»

Ο Γιάννης χλώμιασε.

«Λες να είναι σύμπτωση.»

Ο Δημήτρης δεν μίλησε. Γύρισε άλλη σελίδα. Στο κάτω μέρος, με διαφορετικό γραφικό χαρακτήρα, ήταν γραμμένο κάτι μεταγενέστερο:

«Ο υιός εγεννήθη το 1938. Να μη μάθει πριν την ώρα του.»

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Το '38 γεννήθηκε ο πατέρας μου.»

«Πώς λένε τον πατέρα σου;»

«Στέλιο Γιαννακόπουλο.»

Το όνομα έμεινε στον αέρα σαν καπνός. Ο Δημήτρης γύρισε κι άλλη σελίδα, πιο νευρικά τώρα. Οι επόμενες ήταν σκισμένες. Όχι φθαρμένες. Σκισμένες καθαρά, προσεκτικά, σαν κάποιος να αφαίρεσε μόνο ό,τι τον έκαιγε.

«Ποιος το έκανε αυτό;» μουρμούρισε.

Ο Γιάννης έσκυψε κοντά.

«Ο γέρος;»

«Ή κάποιος πριν από εκείνον.»

Στην επόμενη άθικτη σελίδα υπήρχε μονάχα μια φράση:

«Όταν δεις το παιδί, θα το καταλάβεις απ' τα μάτια.»

Ο Δημήτρης κοίταξε ασυναίσθητα τον Γιάννη. Τα μάτια του μικρού ήταν γαλανά. Όχι ίδια με τα δικά του. Πιο ανοιχτά. Μα γαλανά. Ο Γιάννης το κατάλαβε.

«Τι κοιτάς έτσι;»

«Τίποτα.»

«Μη μου λες τίποτα όλο το βράδυ.»

Ο Δημήτρης πήγε να απαντήσει, μα εκείνη τη στιγμή ακούστηκε ένα μεταλλικό τρίξιμο απ' έξω. Όχι χτύπος. Σαν νύχι πάνω σε λαμαρίνα. Και δυο τους πάγωσαν. Το τρίξιμο ξανάρχισε, αργό, συρτό, πάνω στο κατεβασμένο ρολό του μαγαζιού. Από τη μία άκρη... ως την άλλη.

Ο Γιάννης κατάπιε.

«Ποιος είναι;»

Καμία απάντηση. Μόνο ο ήχος. Ανατριχιαστικός σα χαραγματιά πάνω σε μέταλλο. Σσσσχρρρρρ...και πάλι και πάλι και πάλι.

Ο Δημήτρης έσβησε αμέσως το φως της κουζίνας. Το μαγαζί βυθίστηκε σε μισοσκόταδο, φωτισμένο μόνο από το φως του δρόμου που περνούσε κάτω απ' το ρολό. Το τρίξιμο σταμάτησε. Έπειτα ακούστηκαν αργά βήματα. Ένα. Παύση... Δύο. Παύση... Σαν κάποιος βαρύς να περπατούσε μπροστά στην πρόσοψη.

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Είναι ο γέρος;»

Ο Δημήτρης δεν απάντησε. Πλησίασε αθόρυβα και κοίταξε από τη μικρή χαραμάδα στο πλάι. Στο πεζοδρόμιο δεν στεκόταν κανείς. Μόνο μια σκιά απομακρυνόταν προς την αποβάθρα. Κουτσαίνοντας. Βγήκε έξω και στο μέταλλο του ρολού, είδε χαραγμένη φρέσκια με αιχμηρό αντικείμενο, μια λέξη:

ΜΑΡΙΩ.

Ο Γιάννης κατάπιε δύσκολα.

«Ρε Δημήτρη... ποιος τα κάνει αυτά; Δεν ήταν ο γέρος.Αυτός κούτσαινε.»

Ο Δημήτρης δεν απάντησε. Πέρασε τα δάχτυλα πάνω στα γράμματα και το μέταλλο τον έγδαρε.

«Κάποιος που θέλει να θυμηθούμε.» και έκανε πίσω σαν να κάπκε.

«Τι είδες;» είπε ο Γιάννης.

Ο Δημήτρης γύρισε αργά προς το μέρος του. Το πρόσωπό του είχε αδειάσει. Θυμήθηκε την ιστορία της Μαριώς που του είχε πει η μάνα του.

Ο Γιάννης έκανε δυο βήματα πίσω και κάθισε απότομα στην καρέκλα.

Το πρόσωπό του είχε αδειάσει.

«Δεν μ' αρέσουν αυτά, ρε Δημήτρη.»

«Σε κανέναν δεν αρέσουν.»

«Όχι... δεν εννοώ το όνομα. Εννοώ πως κάποιος ξέρει ποιοι είμαστε. Πού είμαστε. Τι κάνουμε... ενώ εμείς δεν ξέρουμε.»

Ο Δημήτρης γύρισε και τον κοίταξε πρώτη φορά σαν μικρότερο απ' όσο ήταν.

«Φοβάσαι;»

Ο Γιάννης σήκωσε το κεφάλι πεισματικά.

«Όχι.»

Μα τα χέρια του έτρεμαν πάνω στα γόνατα.

«Κάποιος ξέρει περισσότερα απ' όσα πρέπει.»

Και τότε θυμήθηκε ξανά τον γέροντα να λέει: Αν δεν ανοίξεις το τετράδιο ως το τέλος πριν ξημερώσει... αύριο θα είναι αργά.

Ο Δημήτρης έμεινε να κοιτάζει τη χαραγμένη λέξη πάνω στο ρολό. ΜΑΡΙΩ.

Τα γράμματα ήταν βαθιά, άτσαλα, φρέσκα ακόμη. Το μέταλλο είχε γυρίσει προς τα έξω σαν πληγή.

Ο Γιάννης πλησίασε.

«Τι είναι αυτό;»

Ο Δημήτρης δίστασε μια στιγμή.

«Όνομα.»

«Το βλέπω. Ποια είναι;»

Ο Δημήτρης τον κοίταξε προσεκτικά.

«Δεν σου λέει τίποτα; Δεν το 'χεις ξανακούσει σπίτι σου;»

Ο Γιάννης συνοφρυώθηκε.

«Μαριώ...»

Έμεινε λίγο σιωπηλός. Ύστερα σήκωσε το κεφάλι απότομα. «Περίμενε.»

Πήγε και κάθισε στο σκαμπό σαν να τον χτύπησε ανάμνηση. «Η γιαγιά μου... όταν θύμωνε με μαζί μου όμως ήμου μικρός, μου έλεγε καμιά φορά: "Θα σε βρει της Μαριώς το κρίμα."»

Ο Δημήτρης ένιωσε ρίγος.

«Και;»

«Και τίποτα. Με σταύρωνε μετά και σώπαινε. Αν τη ρωτούσα ποια ήταν η Μαριώ, έλεγε "μια πεθαμένη".»

Ο Δημήτρης άνοιξε αργά το τετράδιο. Τα δάχτυλά του έτρεμαν ελαφρά. Γύρισε πίσω στις πρώτες σελίδες, ώσπου βρήκε μια παράγραφο γραμμένη λοξά, στο περιθώριο:

«Η Μαριώ δεν ζητά δικαιοσύνη. Ζητά να ειπωθεί τ' όνομά της.»

Ο Γιάννης έσκυψε.

«Ποια Μαριώ είναι αυτή;»

Ο Δημήτρης σήκωσε τα μάτια.

«Νομίζω... η αδελφή των Γιαντρήδων.»

Ο Γιάννης τραβήχτηκε σαν να τον έκαψε η λέξη.

«Πάλι αυτοί. Ρε Δημήτρη, τι σχέση έχω εγώ μ' αυτούς;»

Ο Δημήτρης δεν απάντησε αμέσως. Άκουγε μέσα του να κουμπώνουν κομμάτια που δεν ήθελε ακόμη να δει ολόκληρα.

«Ο παππούς σου,πώς τον λέγανε;»

«Τον πατέρα του πατέρα μου λες;»

«Ναι.»

«Λεωνίδα. Λεωνίδα Γιαννακόπουλο.»

Ο Δημήτρης ακούμπησε το τετράδιο στο τραπέζι.

«Όχι Γιαννακόπουλο.»

Ο Γιάννης αγρίεψε.

«Τι θες να πεις;»

«Θέλω να πω πως ίσως κάποτε λεγόταν αλλιώς.»

Η σιωπή που ακολούθησε ήταν βαριά. Ο Γιάννης γέλασε νευρικά.

«Πας καλά; Θα μου αλλάξεις τώρα και το σόι;»

«Δεν στο αλλάζω εγώ. Ίσως στο έκρυψαν.»

Ο Γιάννης σηκώθηκε όρθιος.

«Άκου να σου πω. Ο παππούς μου ήταν ψαράς, ήσυχος άνθρωπος. Πέθανε πριν γεννηθώ. Αυτά ξέρω.»

Ο Δημήτρης χτύπησε με το δάχτυλο τη σελίδα.

«Κι εγώ ξέρω πως εδώ γράφει ότι οι Γιαντρήδες άλλαξαν ονόματα και χάθηκαν στην Αθήνα.»

«Και;»

«Και ο παππούς σου λεγόταν Λεωνίδας. Όπως ο ένας απ' τους δύο.»

Ο Γιάννης άσπρισε.

«Σύμπτωση.»

«Μπορεί.»

«Σύμπτωση είπα!» Χτύπησε τη γροθιά του στο τραπέζι. Τα μπουκάλια αναψυκτικών κουδούνισαν.

Ο Δημήτρης χαμήλωσε τον τόνο.

«Δεν σε κατηγορώ για τίποτα.»

«Μα με κοιτάς αλλιώς ήδη.»

Ο Δημήτρης δεν βρήκε λέξη να πει. Έξω πέρασε ένας τελευταίος συρμός. Το φως του έγλειψε τη χαραγμένη λέξη στο ρολό.

ΜΑΡΙΩ.

Ο Γιάννης γύρισε προς την πόρτα.

«Θα φύγω.»

«Δεν θα φύγεις τώρα.»

«Θα πάω σπίτι μου και θα ρωτήσω τον πατέρα μου.»

«Αν ήθελε να ξέρεις, θα σου είχε μιλήσει ήδη.»

Ο Γιάννης άρπαξε το μπουφάν του.

«Κι αν δεν ρωτήσω, θα κάθομαι εδώ να μου λες πως είμαι εγγονός φονιά; Εσύ είπες ότι έτσι έχει η ιστορία.»

Ο Δημήτρης πήγε να τον σταματήσει, μα δεν το έκανε.

Για μια στιγμή είδε καθαρά κάτι που δεν είχε δει τόσον καιρό: ο Γιάννης δεν ήταν πια το παιδί που έκανε τις χαμαλοδουλειές στο μαγαζί.

Ήταν ο άνθρωπος που πήγαινε να συναντήσει την πρώτη του αλήθεια.

Ο Δημήτρης σηκώθηκε κι αυτός.

«Δεν είπα αυτό.»

«Το σκέφτηκες όμως.»

Οι δυο νέοι στάθηκαν αντικριστά. Για πρώτη φορά όχι σαν αδέλφια, αλλά σαν ξένοι.

Όταν ο Δημήτρης βγήκε για λίγο έξω, ο Γιάννης έμεινε μόνος στο μισοσκόταδο. Άναψε τσιγάρο με χέρια που δεν τον άκουγαν καλά. Ρούφηξε βαθιά και έβηξε αμέσως.

«Σκατά...» μουρμούρισε.

Κοίταξε τη λέξη στο ρολό και θυμήθηκε τον πατέρα του να σπάει ένα πιάτο μια φορά, μόνο και μόνο γιατί η μάνα του είχε πει: “Μην ξύνεις παλιά χώματα.”

Τότε δεν είχε καταλάβει.

Τώρα άρχιζε να καταλαβαίνει πως στο σπίτι τους υπήρχε κάτι που όλοι ήξεραν εκτός από εκείνον.

Και πρώτη φορά στη ζωή του, φοβήθηκε να πάει σπίτι.

Ο Γιάννης τελικά πήρε την απόφαση... βγήκε χτυπώντας την πόρτα πίσω του. Ο αέρας της νύχτας τον βρήκε καυτό παρ' όλο που είχε ψύχρα. Περπάτησε γρήγορα, με τα χέρια στις τσέπες και το κεφάλι σκυμμένο, σαν να τον κυνηγούσε κάτι που δεν είχε πρόσωπο ακόμη.

Ο δρόμος για το σπίτι τού φάνηκε άγνωστος.

Πέρασε από τα ίδια φανάρια, τα ίδια περίπτερα, τις ίδιες βιτρίνες.

Μόνο που τώρα όλα έμοιαζαν να ξέρουν κάτι για εκείνον που ο ίδιος αγνοούσε.

Το σπίτι μύριζε φακές και κλειστά παράθυρα. Ο πατέρας του καθόταν στην κουζίνα, με φανελάκι και σιωπή. Η μάνα έπλενε πιάτα δίχως να κοιτάζει κανέναν.

Στο σπίτι αυτό, η σιωπή είχε μάθει να δουλεύει πριν απο τους ανθρώπους.

«Ήρθες;» είπε εκείνη χωρίς zεστασιά, χωρίς θυμό. Από συνήθεια.

Ο Γιάννης στάθηκε στην πόρτα.

«Πατέρα...»

Ο άντρας δεν σήκωσε μάτια.

«Μμ;»

«Ξέρεις κανέναν... Γιαντρή;»

Το κουτάλι έμεινε στον αέρα. Η μάνα σταμάτησε να σκουπίζει. Ο πατέρας του σήκωσε αργά το κεφάλι.

«Πού τ' άκουσες αυτό;»

«Ρωτάω μόνο.»

Ο άντρας σηκώθηκε τόσο απότομα που η καρέκλα έπεσε πίσω.

«Απ' όπου το άκουσες, να μην το ξανακούσεις.»

«Γιατί; Ποιος ήταν;»

«Δεν ήταν κανείς για σένα.»

«Για μένα ή για σένα;»

Η μάνα ψιθύρισε:

«Γιάννη, σώπα.»

Ο πατέρας τον πλησίασε ένα βήμα. Στα μάτια του υπήρχε κάτι που ο Γιάννης δεν είχε ξαναδεί ποτέ.

Φόβος.

«Αν ξαναφέρεις αυτό τ' όνομα στο σπίτι, θα φύγεις απ' το σπίτι.»

Ο Γιάννης έμεινε ακίνητος μια στιγμή. Ύστερα γύρισε και βγήκε χωρίς λέξη.

Πίσω του άκουσε τη μάνα του να κλαίει χαμηλά.

Ο δρόμος ως τον σταθμό του φάνηκε πιο μακρύς απ' ό,τι ήταν. Όταν έφτασε, τα φώτα του μαγαζιού έκαιγαν ακόμη πίσω από το μισό ρολό.

Όταν ξαναμπήκε στο μαγαζί, δεν μίλησε. Κοίταξε μόνο τον Δημήτρη, με ένα βλέμμα σα χαμένος.

Έβγαλε μόνο το μπουφάν, το κρέμασε και στάθηκε πίσω απ' τον πάγκο.

«Τι έγινε;» ρώτησε ο Δημήτρης.

«Ο πατέρας μου ξέρει.»

«Τι ξέρει;»

Ο Γιάννης τον κοίταξε.

«Αυτό προσπαθώ να μάθω κι εγώ.»

Τότε ακούστηκε από έξω βήχας βραχνός. Βαρύς, βαθύς, σαν να ερχόταν από σπηλιά κι όχι από λαιμό ανθρώπου. Και ύστερα μια φωνή:

«Αν ανοίξετε τώρα... θα γλιτώσετε χρόνο.»

Ο Γιάννης και ο Δημήτρης κοίταξαν μαζί προς το ρολό. Η φωνή ήταν του γέροντα.

Το μεταλλικό έλασμα έτριξε ελαφρά, λες και ο αέρας έξω είχε παγώσει γύρω από την παρουσία του.

Ο Δημήτρης έσφιξε τις γροθιές του, νιώθοντας την υγρασία του χώρου να του κολλάει στο δέρμα, ενώ ο Γιάννης παρέμενε ακίνητος, με το βλέμμα καρφωμένο στις χαραμάδες του ρολού.

Δεν ήταν η απειλή που τους πάγωσε το αίμα, αλλά εκείνη η απόκοσμη σιγουριά στη χροιά του γέροντα.

Έξω, το σύρσιμο των ποδιών στο στεγνό τσιμέντο σταμάτησε απότομα, δίνοντας τη θέση του σε μια εκκωφαντική σιωπή. Μια

σιωπή που δεν πρόσφερε γαλήνη, αλλά μετρούσε αντίστροφα τον χρόνο που τους είχε απομείνει.

Ο Γιάννης έφερε το δάχτυλο στα χείλη, μια κίνηση περιττή μέσα στην απόλυτη ακινησία τους. Στην άλλη πλευρά της λαμαρίνας, μια βαριά σκιά κάλυψε τις λιγοστές χαραμάδες, πνίγοντας το ελάχιστο φως που τους είχε απομείνει. Ένα αργό, μεθοδικό χτύπημα στο μέταλλο αντήχησε ξαφνικά σαν καμπάνα, δονώντας τον κλειστό χώρο και τις σκέψεις τους. Ήξεραν πια πως το ρολόι δεν ήταν παρά μια ψευδαίσθηση ασφάλειας που κόντευε να εξαντληθεί. Το μόνο που έμενε ήταν να διαλέξουν αν θα υποδεχτούν το αναπόφευκτο όρθιοι ή αν θα άφηναν το σκοτάδι να τους βρει παγιδευμένους στις γωνίες του δωματίου.

Κεφάλαιο Γ΄

Ο βήχας ακούστηκε ξανά. Βαρύς, βαθύς, σαν να ερχόταν από σπηλιά κι όχι από λαιμό ανθρώπου. Ο Γιάννης κράτησε το μπουφάν στο χέρι και κοίταξε τον Δημήτρη.

«Θα ανοίξεις;»

Ο Δημήτρης δεν απάντησε αμέσως. Πλησίασε στο ρολό και στάθηκε ακίνητος. Από τη χαραμάδα έμπαινε μια λωρίδα φωτός και η μυρωδιά της νυχτερινής πόλης: καυσαέριο, βρεγμένη άσφαλτος, ψημένο κάστανο από πλανόδιο πιο κάτω.

«Αν είναι κανένας τρελός;» είπε ο Γιάννης.

«Αν είναι αυτός, δεν είναι τυχαίος.»

Ο Δημήτρης σήκωσε λίγο το ρολό. Ίσα να χωράει άνθρωπος σκυφτός. Ο γέροντας μπήκε χωρίς να ζητήσει άδεια. Φορούσε το ίδιο παλτό, το ίδιο λοξό καπέλο, το ίδιο λευκό μουστάκι που σκέπαζε το μισό πρόσωπο. Μα τώρα, κάτω απ' το φως της κουζίνας, έδειχνε πιο κουρασμένος. Τα μάτια του ήταν κόκκινα στις άκρες. Τα χέρια του, εκείνα τα βραχώδη χέρια, είχαν μικρές ουλές σαν παλιές χαρακιές. Ο Δημήτρης κατέβασε πάλι το ρολό και έβαλε σύρτη.

«Μίλα. Τι θέλεις;»

Ο γέροντας κοίταξε πρώτα τη χαραγμένη λέξη στο μέταλλο από μέσα.

ΜΑΡΙΩ.

Έγνεψε αργά.

«Άρα σας βρήκαν πιο γρήγορα απ' όσο νόμιζα.»

Ο Γιάννης αγρίεψε.

«Ποιοι μας βρήκαν; Ποιοι είστε όλοι σας;»

Ο γέροντας γύρισε προς το μέρος του. Τον κοίταξε πολλή ώρα, σαν να διάβαζε χαρακτηριστικά πάνω σε παλιό πρόσωπο.

«Εσύ είσαι του Λεωνίδα.»

Ο Γιάννης πάγωσε.

«Δεν ξέρω τι λες.»

«Ούτε ο πατέρας σου ήξερε ώσπου έγινε είκοσι.»

Ο Δημήτρης χτύπησε την παλάμη στον πάγκο.

«Τέλος με τα μισόλογα. Θέλω ονόματα, γεγονότα, αλήθεια.»

Ο γέροντας κάθισε αργά στο σκαμπό που πριν λίγο καθόταν ο Γιάννης.

«Το όνομά μου είναι Μανώλης ο Βράχος. Ήμουν δεκαοχτώ όταν γνώρισα τον παππού σου, τον Δημήτρη Καντούνη, στην Κάλυμνο. Μου έμαθε γράμματα, μου έμαθε σιωπή, μου έμαθε και φόβο.»

Ο Δημήτρης στάθηκε όρθιος απέναντί του.

«Και οι Γιαντρήδες;»

Ο γέροντας έβγαλε την τραγιάσκα και την ακούμπησε δίπλα του. Τα λιγοστά μαλλιά του ήταν λευκά και κολλημένα στο κρανίο.

«Ο Λεωνίδας Γιαντρής και ο Δημήτρης Γιαντρής ήταν πρώτα παλικάρια. Μετά έγιναν μαχαίρια. Στην αρχή σκότωναν για την πατρίδα. Ύστερα συνήθισαν να σκοτώνουν. Έσφαζαν με το κονσερβοκούτι που λένε.»

Ο Γιάννης έκανε βήμα πίσω.

«Ψέματα.»

«Μακάρι.»

Ο γέροντας έβηξε πάλι.

«Όταν έγινε το κακό με τη Μαριώ, το νησί σώπασε. Μα ο Καντούνης δεν σώπασε.»

Ο Δημήτρης ένιωσε το δέρμα του να τραβιέται.

«Ο παππούς μου τι έκανε;»

«Τους βοήθησε να φύγουν.»

Ο Δημήτρης τινάχτηκε.

«Αποκλείεται.»

«Με ψεύτικα χαρτιά. Με όρους.»

«Τι όρους;»

«Να χαθούν. Να μην ξαναγυρίσουν. Να μη χυθεί άλλο αίμα του νησιού απο το δικό τους χέρι.»

Ο Γιάννης άρπαξε την πλάτη της καρέκλας.

«Και ο παππούς μου;»

Ο γέροντας τον κοίταξε σταθερά.

«Ο Λεωνίδας έφυγε. Άλλαξε όνομα. Έκανε οικογένεια. Δούλεψε σκληρά. Έγινε άλλος άνθρωπος... όσο γίνεται, μα ήταν άπληστος.»

«Και ο άλλος; Ο Δημήτρης;»

Ο γέροντας χαμήλωσε το βλέμμα.

«Δεν άντεξε πολλά χρόνια. Πέθανε νωρίς. Ποτό, μαχαίρι ή τύψεις... κανείς δεν έμαθε ποιο από τα τρία πρώτα.»

Στο μαγαζί έπεσε σιωπή. Μόνο το ψυγείο βούιζε χαμηλά. Ο Δημήτρης μίλησε τελευταίος.

«Τότε γιατί τώρα; Γιατί εμφανίζεσαι σαράντα χρόνια μετά;»

Ο γέροντας άπλωσε το χέρι προς το τετράδιο.

«Γιατί ο Λεωνίδας δεν πέθανε με όλα θαμμένα.»

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Ο παππούς μου πέθανε πριν γεννηθώ.»

«Ναι. Μα πριν πεθάνει, είπε κάτι στον γιο του. Στον πατέρα σου.»

Ο Γιάννης σήκωσε απότομα το κεφάλι.

«Τι είπε;»

Ο γέροντας πήρε ανάσα αργή.

«Είπε: "Όταν γίνει είκοσι ο μικρός... να του πεις ποιος είμαι."»

Ο Γιάννης άσπρισε.

«Δεκαεπτά είμαι τώρα.»

Ο Δημήτρης και ο γέροντας τον κοίταξαν χωρίς λέξη. Και τότε ακούστηκε κάτι σαν γδούπος, σαν χτύπημα... πάνω στην πόρτα του πίσω δωματίου. Μία φορά. Μετά δεύτερη. Το πίσω δωμάτιο δεν είχε έξοδο. Μόνο αποθήκη.

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«...Είμαστε τρεις εδώ μέσα.»

Ο γέροντας σηκώθηκε αργά. Για πρώτη φορά φάνηκε φόβος στο πρόσωπό του.

«Όχι πια.»

Ο τρίτος χτύπος ήρθε πιο δυνατός. Τα ράφια με τα αναψυκτικά έτριξαν. Ένα κουτί ανανά έπεσε και κύλησε στο πάτωμα. Ο Γιάννης κοκάλωσε.

«Ποιος είναι εκεί μέσα;»

Κανείς δεν απάντησε. Το πίσω δωμάτιο ήταν μικρή αποθήκη. Στενή, χωρίς παράθυρο, γεμάτη σακιά με ψωμιά, χαρτοκιβώτια, καθαριστικά και παλιό εξοπλισμό. Ο Δημήτρης ήξερε κάθε του πόντο. Δεν υπήρχε δεύτερη πόρτα.

Ο Δημήτρης άρπαξε το μεγάλο μαχαίρι του ψωμιού από τον πάγκο.

«Πίσω μου.»

Ο Μανώλης ο Βράχος δεν κουνήθηκε. Μονάχα έγειρε λίγο το κεφάλι, σαν να άκουγε καλύτερα. Από μέσα ακούστηκε ξανά ένας θόρυβος. Όχι χτύπος αυτή τη φορά. Σαν κάτι βαρύ να σύρθηκε πάνω στο τσιμέντο.

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Ρε... έχουμε κανέναν μέσα;»

«Αποκλείεται,» είπε ο Δημήτρης. «Μόνος μου κλείδωσα πριν λίγο.»

Πλησίασε αργά την πόρτα της αποθήκης. Το χέρι με το μαχαίρι μπροστά, το άλλο απλωμένο προς το πόμολο. Η ανάσα του ακουγόταν δυνατά. Άνοιξε απότομα. Το φως της κουζίνας χύθηκε μέσα. Η αποθήκη ήταν άδεια. Σακιά στοιβαγμένα. Χαρτόκουτα στη γωνία. Ένα παλιό ψυγείο εκτός λειτουργίας. Σφουγγαρίστρες. Τίποτα άλλο.

Ο Γιάννης πήγε να γελάσει από την ανακούφιση.

«Μας δουλεύει το κεφάλι μας.»

Τότε ακούστηκε τρίξιμο πίσω από τα χαρτοκιβώτια. Οι τρεις άντρες γύρισαν μαζί. Ένα κιβώτιο κουνήθηκε ελαφρά. Ο Δημήτρης όρμησε, πέταξε δύο κουτιά κάτω και τράβηξε το τρίτο. Από πίσω ξεπρόβαλε ένα αγόρι δεκατριών-δεκατεσσάρων χρονών, λασπωμένο, αδύνατο, με μάτια αγριεμένα σαν ζώου παγιδευμένου.

Ο Γιάννης πετάχτηκε.

«Ρε τον μπάσταρδο!»

Το παιδί πήγε να φύγει, μα ο Δημήτρης το άρπαξε απ' το

μπουφάν.

«Στάσου! Ποιος είσαι;»

Δεν μιλούσε.

Ο Μανώλης πλησίασε αργά και το κοίταξε.

«Αυτός δεν μπήκε από την πόρτα.»

Ο Δημήτρης αγρίεψε.

«Τότε από πού; Πετάει;»

Ο γέροντας έδειξε το παλιό ψυγείο.

«Τράβηξέ το.»

Ο Δημήτρης τον κοίταξε δύσπιστα, μα έβαλε ώμο μαζί με τον Γιάννη. Το ψυγείο σύρθηκε με βόγγο λίγα εκατοστά. Πίσω του φάνηκε στενό άνοιγμα στον τοίχο, πρόχειρα κρυμμένο με σανίδες και τσιμέντο παλιό, «ξεφτισμένο».

Ο Γιάννης άνοιξε τα μάτια.

«Τι στο διάολο...»

Ο Μανώλης είπε χαμηλά:

«Παλιό πέρασμα. Από τον πόλεμο.»

Το παιδί βρήκε στιγμή και ξέφυγε από το κράτημα του Δημήτρη. Έτρεξε προς την πόρτα της κουζίνας, μα ο Γιάννης τού έβαλε τρικλοποδιά και το έριξε κάτω.

«Κάτσε κάτω ρε ποντικέ.»

Το παιδί έκλαιγε τώρα από φόβο και θυμό.

«Δεν έκανα τίποτα!»

Ο Δημήτρης γονάτισε μπροστά του.

«Το όνομά σου.»

Σιωπή.

Ο Μανώλης μίλησε πρώτος.

«Λέγε το. Σε ξέρω.»

Το παιδί σήκωσε το κεφάλι.

«Σπύρος.»

«Τίνος είσαι;» ρώτησε ο γέροντας.

Το παιδί δίστασε. Ύστερα ψιθύρισε:

«Του Στέλιου Γιαννακόπουλου.»

Ο Γιάννης έμεινε ακίνητος.

«Του πατέρα μου;»

Το παιδί τον κοίταξε πρώτη φορά καλά.

«...αδερφός σου είμαι.»

Ο Γιάννης γύρισε προς τον Δημήτρη σαν να ζητούσε να γελάσει κάποιος και να τελειώσει η σκηνή. Κανείς δεν γέλασε. Ο Δημήτρης έσκυψε πάλι στο παιδί.

«Πώς σε λένε ολόκληρα;»

«Σπύρος Γιαννακόπουλος είπα.»

«Πόσο χρονών είσαι;»

Το παιδί ανασήκωσε τους ώμους.

«Δεκατρία είμαι,μάλλον...»

Ο Γιάννης συνοφρυώθηκε.

Ο Δημήτρης κοίταξε τον μικρό πιο προσεκτικά τώρα. Το ύψος του, το αδύνατο σώμα, το πρόσωπο που μπορούσε να είναι παιδί ή μεγαλύτερο απ' όσο έδειχνε.

«Δεν έχεις χαρτιά;»

Ο μικρός κούνησε το κεφάλι αρνητικά.

«Η μάνα λέει να μη ρωτάω πολλά.»

Ο Γιάννης ξέσπασε.

«Δεν έχω αδερφό ρε! Είμαι μοναχοπαίδι!»

Το παιδί τον κοίταξε με πείσμα.

«Έτσι σου είπαν.»

Ο Γιάννης πήγε προς το μέρος του, μα ο Δημήτρης τον κράτησε από το στήθος.

«Κάτσε.»

«Άσε με ρε! Μας δουλεύει!»

Ο Μανώλης ο Βράχος στεκόταν ακίνητος, παρατηρώντας και τους τρεις.

«Δεν σας δουλεύει,» είπε τελικά. «Το παιδί λέει ό,τι του έμαθαν.»

Ο Γιάννης γύρισε προς εκείνον.

«Τι εννοείς;»

Ο γέροντας έδειξε τον μικρό.

«Ποια είναι η μάνα σου;»

«Η Κατερίνα.»

Ο Δημήτρης μίλησε πρώτος.

«Η Κατερίνα που δουλεύει στο ραφτάδικο εδώ πιο πέρα;»

Το παιδί έγνεψε. Ο Γιάννης έκανε δύο βήματα πίσω.

«Η Ξανθιά; Αυτή που έρχεται καμιά φορά σπίτι μας;»

Ο Σπύρος τον κοίταξε.

«Ναι. Η μάνα μου είναι.»

Ο Γιάννης άσπρισε.

«Η Ξανθιά; Αυτή που έρχεται καμιά φορά σπίτι μας;» Ξαναρώτησε.

Ο Σπύρος έγνεψε.

«Ναι σου λέω, η μάνα μου.»

Ο Γιάννης κάθισε απότομα στο σκαμπό, σαν να κόπηκαν τα πόδια του.

«Όχι... κάτι δεν κολλάει.»

Ο Δημήτρης δεν μίλησε. Κοίταζε μια τον μικρό, μια τον Μανώλη. Είχε αρχίσει να καταλαβαίνει πως τίποτα από όσα συνέβαιναν εκείνο το βράδυ δεν ήταν τυχαίο. Ο γέροντας πήρε βαθιά ανάσα.

«Δεν είναι ώρα για τα μικρά ψέματα πια.»

Ο Γιάννης σήκωσε κεφάλι.

«Ποια μικρά;»

«Αυτό το παιδί μπορεί να είναι αδερφός σου. Μπορεί και όχι. Αυτό θα φανεί. Μα δεν ήρθε γι' αυτό εδώ.»

Ο Σπύρος τρόμαξε.

«Μου είπαν να έρθω μόνο να δω αν είστε μόνοι.»

Ο Δημήτρης πετάχτηκε.

«Ποιοι σου το είπαν;»

Το παιδί έδειξε πάλι τον Μανώλη, μα ο γέροντας χτύπησε το μπαστούνι του κάτω.

«Όχι εγώ. Άλλος γέρος.»

Σιωπή. Ο Δημήτρης ένιωσε ψύχος στην πλάτη.

«Τι άλλος γέρος;»

Ο Μανώλης τον κοίταξε ίσια.

«Ο Λεωνίδας Γιαντρής δεν πέθανε όταν σας είπαν πως πέθανε.»

Ο Γιάννης σηκώθηκε όρθιος.

«Τι λες τώρα; Ο παππούς μου είναι νεκρός πριν γεννηθώ.»

«Έτσι ειπώθηκε. Έτσι βόλευε.»

Ο Μανώλης συνέχισε αργά, με κόπο:

«Μετά την Κάλυμνο, μετά τη Μαριώ, μετά τα αίματα, ο Λεωνίδας χάθηκε στην Αθήνα με νέο όνομα. Έκανε οικογένεια. Προσπάθησε να γίνει

άλλος άνθρωπος. Μα όσοι κουβαλούν αίμα, δεν αλλάζουν εύκολα δέρμα.»

Ο Δημήτρης άνοιξε το τετράδιο του παππού του, του Δημήτρη Καντούνη, και έψαξε τις σελίδες. Βρήκε μια σημείωση γραμμένη λοξά:

«Ο Λεωνίδας έζησε. Δεν μετάνιωσε ποτέ πραγματικά. Μόνο φοβήθηκε.»

Ο Δημήτρης σήκωσε το βλέμμα.

«Ο παππούς μου το ήξερε.»

«Το ήξερε,» είπε ο Μανώλης. «Και γι' αυτό με έβαλε να φυλάω το τετράδιο ώσπου να 'ρθει η ώρα.»

Ο Γιάννης έτρεμε.

«Δηλαδή... ο πατέρας μου ξέρει;»

Ο Μανώλης δεν απάντησε αμέσως.

«Ο πατέρας σου ξέρει αρκετά ώστε να σωπαίνει χρόνια.»

Ο Σπύρος μάζεψε τα πόδια του.

«Εμένα με έβαλαν να παρακολουθώ το μαγαζί. Να δω αν ο κύριος Δημήτρης πήρε το βιβλίο.»

Ο Δημήτρης έσκυψε προς το μέρος του.

«Ποιος σε έβαλε; Ονόματα.»

Το παιδί δάγκωσε τα χείλη του.

«Ένας γέρος με μπαστούνι... και ο πατέρας μου ήταν μαζί του μια φορά.»

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Ο δικός μου πατέρας;»

Ο μικρός έγνεψε. Ο Γιάννης ένιωσε να καταρρέει κάτι μέσα του. Ο Δημήτρης έκλεισε απότομα το τετράδιο.

«Άρα μας παρακολουθούν. Ξέρουν για το βιβλίο. Ξέρουν για μένα. Ξέρουν για τον Γιάννη.»

Ο Μανώλης είπε χαμηλά:

«Και κυρίως ξέρουν πως αν διαβαστεί όλο, θα βγει το μυστικό της Μαριώς.»

Το όνομα έμεινε βαρύ στον αέρα. Ο Γιάννης κοίταξε τον γέροντα.

«Τι μυστικό; Δεν τη σκότωσαν οι αδερφοί της; Αυτό δεν λένε οι ιστορίες;»

Ο Μανώλης αργοκούνησε το κεφάλι.

«Τη σκότωσαν. Μα όχι μόνοι τους.»

Ο Δημήτρης ένιωσε την καρδιά του να βαράει.

«Ποιος άλλος ήταν εκεί;»

Ο Μανώλης κοίταξε το τετράδιο.

«Η απάντηση είναι στις σκισμένες σελίδες.»

Έξω πέρασε τραίνο και τα τζάμια έτριξαν. Ο γέροντας χαμήλωσε κι άλλο τη φωνή.

«Και μία απ' αυτές τις σελίδες... την έχει ο πατέρας του Γιάννη.»

Ο Γιάννης τον κοίταξε σαν να μην ήξερε πια ποιος είναι.

«Τι σχέση έχει ο πατέρας μου με τη Μαριώ;»

Ο Μανώλης ο Βράχος έγειρε πίσω στο σκαμπό.

«Μεγαλύτερη απ' όση νομίζεις. Και μικρότερη απ' όση φοβάσαι.»

Ο Δημήτρης χτύπησε το τετράδιο στον πάγκο.

«Καθαρές κουβέντες.»

Ο γέροντας έγνεψε.

«Η Μαριώ, πριν πεθάνει, είχε γεννήσει παιδί.»

Σιωπή. Ακόμη και το ψυγείο έμοιαζε να σταμάτησε για μια ανάσα.

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Τι;»

«Μια κόρη.»

Ο Δημήτρης ένιωσε τα δάχτυλά του να παγώνουν πάνω στο εξώφυλλο.

«Ποιος το ήξερε;»

«Μονάχα η μάνα της. Και μια μοναχή.»

Ο Μανώλης συνέχισε αργά, σαν να ξετύλιγε σάβανο.

«Η μάνα της Μαριώς, όταν κατάλαβε πως το κορίτσι κινδυνεύει όσο ανασαίνει στο ίδιο σπίτι με τους γιους της, το έκρυψε μετά τη γέννα. Νύχτα.

Χωρίς να το μάθει κανείς. Το πήγε στις καλόγριες στο Άργος της Καλύμνου.»

Ο Δημήτρης σήκωσε το κεφάλι.

«Στο μοναστήρι;»

«Ναι. Εκεί υπηρετούσε μια μοναχή που ήταν αδελφή της μάνας τους. Της είπε όλη την ιστορία και της άφησε το βρέφος.»

Ο Γιάννης έτριψε το πρόσωπό του.

«Και μετά;»

«Το κορίτσι μεγάλωσε με άλλο όνομα. Μεγάλωσε τίμια. Παντρεύτηκε στην Κάλυμνο έναν σφουγγαρά.»

Ο γέροντας χαμήλωσε τα μάτια.

«Μα ο άντρας της πνίγηκε στα νερά της Μπαρμπαριάς και δεν γύρισε ποτέ.»

Ο Σπύρος άκουγε χωρίς να ανασαίνει.

«Κι εκείνη;»

«Έμεινε μόνη και νέα. Πήρε την απόφαση που παίρνουν πολλοί απελπισμένοι νησιώτες. Έφυγε για την Αθήνα να βρει τύχη.»

Ο Δημήτρης κατάλαβε πριν μιλήσει.

«Το όνομά της;»

«Καλοτίνα.»

Ο Γιάννης ανασηκώθηκε.

«Καλοτίνα...» Το όνομα κάτι ξυπνούσε μέσα του.

Ο Μανώλης συνέχισε:

«Στην Αθήνα γνώρισε έναν άντρα, τον Λάμπρο. Ξαναπαντρεύτηκε. Μαζί του έκανε μια κόρη.»

Ο γέροντας κοίταξε κατευθείαν τον Σπύρο.

«Την Κατερίνα.»

Ο μικρός άνοιξε το στόμα.

«Τη μάνα μου;»

Ο Γιάννης έμεινε ακίνητος.

«Η Κατερίνα... δηλαδή...»

Ο Δημήτρης ολοκλήρωσε τη σκέψη.

«Είναι εγγονή της Μαριώς.»

Ο Μανώλης έγνεψε.

«Και το παιδί της κουβαλά αίμα που νόμιζαν όλοι χαμένο.»

Ο Γιάννης γύρισε προς τον Σπύρο.

«Άρα εσύ...»

«Δεν ξέρω τι είμαι!» φώναξε ο μικρός. «Όλο το βράδυ μου λέτε ποιος είμαι!»

Η φωνή του έσπασε. Ο Δημήτρης στάθηκε σιωπηλός. Τα κομμάτια έδεναν επικίνδυνα. Η Κατερίνα. Η γυναίκα που μπαινόβγαινε στο σπίτι του Γιάννη. Η κόρη της Καλοτίνας. Το αίμα της Μαριώς ζωντανό.

Ο Γιάννης κοίταξε τον γέροντα με τρόμο.

«Και ο πατέρας μου; Τι δουλειά είχε με αυτήν;»

Ο Μανώλης δεν μίλησε αμέσως. Έξω πέρασε τραίνο. Τα φώτα γλίστρησαν στο ρολό όπου ήταν χαραγμένο το όνομα:

ΜΑΡΙΩ.

Τότε είπε:

«Ο πατέρας σου δεν ήξερε από την αρχή ποια ήταν πραγματικά η Κατερίνα.»

Ο Δημήτρης ανασήκωσε το κεφάλι.

«Τότε;»

«Για όλους ήταν μια μακρινή ξαδέρφη από την πλευρά της Καλύμνου. Έτσι τη σύστησαν. Έτσι πέρασε στο σπίτι.»

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Ξαδέρφη μας τη λέγαμε...»

Ο γέροντας έγνεψε.

«Και στα χαρτιά, περίπου αυτό ήταν. Γιατί η Κατερίνα ήταν αίμα δικό σας, χωρίς να το ξέρει σχεδόν κανείς. Η μάνα της, η Καλοτίνα, ήταν η κρυφή κόρη της Μαριώς. Άρα η Κατερίνα ήταν ξαδέρφη του Στέλιου κατά παλιά γενιά και μπερδεμένα σόγια.»

Ο Γιάννης έπιασε το κεφάλι του.

«Δεν καταλαβαίνω τίποτα...»

«Ούτε χρειάζεται όλα τώρα,» είπε ο Μανώλης. «Φτάνει να ξέρεις πως το αίμα συχνά γυρίζει εκεί που ξεκίνησε.»

Ο Σπύρος κοίταζε μια τον έναν, μια τον άλλον. Ο γέροντας συνέχισε:

«Η Κατερίνα παντρεύτηκε πολύ νέα. Μα έμεινε χήρα πριν κλείσει μήνα ο γάμος της. Ο άντρας της σκοτώθηκε σε τροχαίο στον Πειραιά.»

Ο Δημήτρης σταύρωσε ασυναίσθητα τα χέρια.

«Κι έπειτα γνώρισε τον Στέλιο.»

«Ναι. Συναντήθηκαν τυχαία... ή έτσι νόμιζαν. Εκείνος την είδε και κόλλησε το μάτι του πάνω της. Εκείνη τον είδε και δεν γύρισε αλλού. Ίσως το αίμα τράβηξε το αίμα από την πρώτη ματιά, χωρίς κανείς να ξέρει γιατί.»

Ο Γιάννης σηκώθηκε όρθιος απότομα.

«Σταμάτα!» Η φωνή του έσπασε. «Ο πατέρας μου δεν είναι τέτοιος άνθρωπος.»

Ο Δημήτρης τον κοίταξε ήρεμα.

«Τι άνθρωπος;»

«Αυτός που λες. Να έχει γυναίκα, παιδί, σπίτι... και να τρέχει αλλού.»

Ο Μανώλης μίλησε χαμηλά.

«Οι άνθρωποι δεν είναι ένα πράγμα, αγόρι μου. Είναι πολλά μαζί.»

Ο Γιάννης χτύπησε τη γροθιά του στον πάγκο.

«Ψέματα! Μας μεγάλωσε σωστά. Δούλευε από το πρωί ως το βράδυ. Δεν έλειπε ποτέ. Δεν φώναζε ποτέ.»

Ο γέροντας τον κοίταξε σχεδόν τρυφερά.

«Και γι' αυτό πονάει περισσότερο όταν πέφτει ένας τέτοιος άνθρωπος.»

Ο Γιάννης γύρισε προς τον Σπύρο.

«Εσύ λες πως είναι πατέρας σου;»

Ο μικρός χαμήλωσε τα μάτια.

«Δεν λέω εγώ. Η μάνα μου το λέει.»

«Και το πιστεύεις;»

«Κάθε Τετάρτη ερχόταν σπίτι μας. Μου έφερνε παπούτσια, φρούτα, λεφτά, παιχνίδια. Μου είπε να μη σε πλησιάζω ποτέ γιατί δεν φταις εσύ.»

Ο Γιάννης έμεινε ακίνητος. Η φράση τον χτύπησε περισσότερο απ' όλες. «Δεν φταις εσύ...»

Ο Δημήτρης άνοιξε ξανά το τετράδιο του Δημήτρη Καντούνη. Ξεφύλλισε γρήγορα ώσπου βρήκε μια μεταγενέστερη σημείωση, με διαφορετικό μελάνι.

«Το κακό δεν τελειώνει στους φονιάδες. Συνεχίζει στα παιδιά

που δεν ξέρουν.»

Ο Δημήτρης το διάβασε μέσα του και δεν το είπε. Ο Γιάννης καθόταν πάλι τώρα, άδειος.

«Αν είναι αλήθεια...» ψιθύρισε, «τότε όλη μου η ζωή ήταν μισή.»

Ο Μανώλης κούνησε το κεφάλι.

«Όχι. Η ζωή σου ήταν αληθινή. Απλώς ήταν λειψή.»

Έξω ακούστηκε αυτοκίνητο να φρενάρει απότομα. Τρεις πόρτες άνοιξαν σχεδόν μαζί. Ο Μανώλης σηκώθηκε αμέσως.

«Ήρθαν.»

Ο Δημήτρης κοίταξε προς το ρολό.

«Ποιοι;»

Ο γέροντας πήρε βαθιά ανάσα.

«Ο πατέρας του Γιάννη... και κάποιος που νόμιζες πεθαμένο.»

Το μαγαζί βυθίστηκε σε απόλυτη σιωπή. Μόνο έξω ακουγόταν το ρελαντί αυτοκινήτου και κάπου μακριά ένα τραίνο που φρέναρε.

Κανείς τους δεν μίλησε αμέσως. Από έξω ακούστηκε ένα μακρινό φρενάρισμα, ύστερα τίποτα. Η νύχτα είχε σταθεί σαν να περίμενε κι εκείνη. Ο Δημήτρης πέρασε τα δάχτυλά του πάνω στα χαραγμένα γράμματα και ένιωσε τις γρέζες του μετάλλου να τον γδέρνουν. Δεν ήταν μονάχα ένα όνομα. Ήταν σημάδι πως κάτι θαμμένο είχε αρχίσει να σπρώχνει το χώμα από κάτω.

Ο Γιάννης σηκώθηκε απότομα.

«Ο πατέρας μου;»

Ο Μανώλης ο Βράχος έγνεψε.

«Και δεν ήρθε για συμφιλίωση.»

Ο Δημήτρης πήγε αμέσως στο ρολό και κοίταξε από τη στενή χαραμάδα. Στο πεζοδρόμιο ήταν παρκαρισμένο ένα σκούρο Mercedes-Benz W123. Δίπλα του στεκόταν ένας άντρας γύρω στα πενήντα, γεροδεμένος, με παλτό και τσιγάρο στο χέρι. Ο Δημήτρης γύρισε προς τον Γιάννη.

«Είναι ο πατέρας σου.»

Ο Γιάννης πλησίασε, κοίταξε κι αυτός και χλώμιασε.

«Ναι... είναι ο Στέλιος Γιαννακόπουλος.»

«Και ο άλλος;» ρώτησε ο Δημήτρης.

Λίγο πιο πίσω, μισοκρυμμένος στο σκοτάδι, στεκόταν δεύτερος άντρας. Ψηλός, τετράγωνος σα βουνό, με τραγιάσκα και μπαστούνι. Δεν φαινόταν καλά το πρόσωπό του.

Ο Μανώλης πήρε μια βαθιά, βαριά ανάσα.

«Αυτόν νόμιζα πεθαμένο.»

Ο Γιάννης γύρισε.

«Ποιος είναι;»

Ο γέροντας άργησε να μιλήσει.

«Ο Λεωνίδας Γιαντρής.»

Ο Γιάννης γέλασε νευρικά.

«Τι λες; Ο παππούς μου πέθανε πριν γεννηθώ.»

«Έτσι σας είπαν.»

Χτύπημα ακούστηκε στο ρολό. Μία φορά. Σταθερό. Όχι βίαιο. Ύστερα η φωνή του Στέλιου:

«Γιάννη. Ξέρω πως είσαι μέσα.»

Ο Γιάννης πάγωσε.

«Πατέρα...»

Δεύτερο χτύπημα.

«Άνοιξε. Να μιλήσουμε σαν άνθρωποι.»

Ο Δημήτρης κοίταξε τον Μανώλη.

«Τι κάνουμε;»

Ο γέροντας έδειξε το τετράδιο.

«Αυτό θέλουν πρώτα. Όχι εσάς.»

Ο Σπύρος τραβήχτηκε στη γωνία.

«Αν δει εμένα, θα με σκοτώσει η μάνα μου...»

Ο Γιάννης φώναξε προς το ρολό:

«Τι θέλεις;»

Παύση. Έπειτα η φωνή ξανά:

«Να φύγεις από κει μέσα και να 'ρθεις μαζί μου. Τώρα.»

Ο Γιάννης έτρεμε.

«Γιατί;»

Ο Στέλιος δεν απάντησε αμέσως. Όταν μίλησε, η φωνή του είχε αλλάξει.

«Γιατί σου είπαν πράγματα που δεν ξέρουν.»

Ο Μανώλης γέλασε πικρά.

«Αυτός πάντα έτσι. Πρώτα αρνείται, μετά αγοράζει χρόνο.»

Ο δεύτερος άντρας, ο γέρος με την τραγιάσκα, έκανε ένα βήμα μπροστά στο φως του δρόμου. Το πρόσωπό του ήταν σκαμμένο, με κοφτερή μύτη και μάτια που ακόμη πετούσαν σπίθες παρά τα χρόνια. Θα ήταν κοντά στα 80 ετών, αλλά καλοστεκούμενος.

Ο Μανώλης ψιθύρισε:

«Δεν άλλαξες καθόλου, διάολε.»

Ο γέρος απ' έξω μίλησε πρώτη φορά. Η φωνή του ήταν καθαρή, σκληρή.

«Εσύ γέρασες άσχημα, Μανώλη.»

Ο Γιάννης ένιωσε το στομάχι του να γυρίζει.

«Είναι... αλήθεια;»

Ο άντρας απ' έξω κοίταξε κατευθείαν προς τη χαραμάδα.

«Άνοιξε και θα δεις τον παππού σου.»

Ο Δημήτρης άρπαξε τον Γιάννη από τον ώμο.

«Μην κάνεις καμιά βλακεία.»

Ο Γιάννης είχε δάκρυα τώρα, μα και θυμό.

«Αν είναι αυτός... τόσα χρόνια γιατί κρυβόταν;»

Ο Μανώλης αποκρίθηκε χωρίς να κοιτάξει κανέναν:

«Γιατί οι φονιάδες αγαπούν τη σκιά.»

Τότε ο Λεωνίδας χτύπησε το ρολό με το μπαστούνι. Μία φορά μόνο.

«Έχεις δύο λεπτά, εγγόνι. Ύστερα μπαίνω μόνος μου.»

Ο Γιάννης έμεινε καρφωμένος μπροστά στο ρολό. Δύο λεπτά. Η λέξη έπεσε πάνω του σαν πέτρα. Ο Δημήτρης τον τράβηξε πίσω.

«Μην πας έτσι. Πρώτα να μάθεις τι γίνεται.»

«Αν είναι ο παππούς μου;»

«Αν είναι, τόσο το χειρότερο.»

Ο Μανώλης ο Βράχος σηκώθηκε αργά. Το πρόσωπό του είχε σκληρύνει.

«Ώρα να μάθετε ό,τι σας έκρυβαν.»

Ο Δημήτρης χτύπησε το τετράδιο στον πάγκο.

«Τώρα θα μιλήσεις καθαρά.»

Ο γέροντας έγνεψε.

«Σας έψαχναν και τους δύο για διαφορετικούς λόγους.»

Ο Γιάννης γύρισε.

«Εμένα γιατί;»

Ο Μανώλης τον κοίταξε σταθερά.

«Γιατί είσαι ο μόνος νόμιμος απόγονος του Λεωνίδα Γιαντρή που μπορεί να πάρει αυτό που άφησε πίσω.»

«Τι πράγμα;»

«Γη. Χρυσό. Και κάτι πιο επικίνδυνο από τα δύο.»

Ο Δημήτρης συνοφρυώθηκε.

«Τι;»

Ο γέροντας έδειξε το τετράδιο.

«Απόδειξη.»

Σιωπή. Ο Μανώλης συνέχισε:

«Ο Λεωνίδας, όταν έφυγε από την Κάλυμνο, δεν έφυγε φτωχός. Είχε χρυσές λίρες, ονόματα συνεργατών, χαρτιά για κατασχέσεις, και μυστικά ανθρώπων που μετά έγιναν μεγάλοι στην Αθήνα. Με αυτά έστησε νέα ζωή.»

Ο Δημήτρης ένιωσε το μυαλό του να δουλεύει γρήγορα.

«Και τώρα;»

«Τώρα γέρασε. Οι παλιοί πεθαίνουν. Όποιος κρατά τα χαρτιά, κρατά και τις σκιές τους.»

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Και γιατί εμένα; Έχει τον πατέρα μου.»

Ο Μανώλης κούνησε το κεφάλι.

«Τον πατέρα σου δεν τον εμπιστεύεται. Ο Στέλιος έμαθε αργά ποιος είναι ο πατέρας του και τον μίσησε γι' αυτό. Τον υπηρέτησε από ανάγκη, όχι από πίστη.»

Έξω ακούστηκε νέο χτύπημα στο ρολό.

«Ένα λεπτό!» φώναξε ο Λεωνίδας.

Ο Δημήτρης κοίταξε τον Μανώλη.

«Κι εγώ; Γιατί με φύλαγες;»

Ο γέροντας πρώτη φορά μαλάκωσε.

«Γιατί είσαι εγγονός του Δημήτρη Καντούνη.»

«Και;»

«Ο παππούς σου κράτησε αντίγραφα. Έγραψε ονόματα, ημερομηνίες, τι έγινε στη Μαριώ, ποιος βοήθησε ποιον, ποιος πλούτισε πάνω σε αίμα. Μου τα έδωσε πριν πεθάνει. Σε σένα θα κατέ-

ληγε αυτό... είπε.»

Ο Δημήτρης κοίταξε το τετράδιο σαν να το έβλεπε πρώτη φορά.

«Άρα...»

«Άρα αν πέθαινες μικρός, αν χανόσουν, αν γινόσουν πρεζάκι ή εγκληματίας, το νήμα κοβόταν. Σε κράτησα μακριά από καβγάδες, από λάθος παρέες, από δυο απόπειρες που δεν έμαθες ποτέ.»

Ο Δημήτρης έμεινε άφωνος.

«Εσύ;»

Ο Μανώλης γέλασε ξερά.

«Ποιος νόμιζες πως πλήρωσε τον γιατρό όταν έσπασες το πόδι στα δεκατέσσερα; Ποιος έδιωξε εκείνον τον τοκογλύφο όταν χρωστούσε ο πατέρας σου; Ποιος σε βοήθησε να βρεις αυτό το μαγαζί;»

Ο Δημήτρης ένιωσε να του φεύγει το έδαφος. Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Κι εμένα;»

Ο Μανώλης τον κοίταξε.

«Εσένα σε κράτησα ζωντανό χωρίς να το ξέρεις. Τρεις φορές.»

«Πότε;»

«Όταν έπεσες από το μηχανάκι στα δεκαπέντε σου και πέρασε φορτηγό ξυστά, το φρένο το πάτησα εγώ από απέναντι φωνάζοντας. Όταν πήγες να μπλέξεις με μαχαίρια στο γήπεδο. Και όταν σε παρακολουθούσαν πέρσι δυο άνθρωποι του Λεωνίδα,τους έβγαλα απο τη μέση.»

Ο Γιάννης κάθισε αργά. Το πρόσωπό του είχε αδειάσει.

«Γιατί;»

Ο γέροντας πήρε βαθιά ανάσα.

«Γιατί ο παππούς σου θέλει να πεθάνει και να συνεχίσει να κυβερνά. Θέλει το όνομα, τα κρυμμένα λεφτά και τα μυστικά να περάσουν σε αίμα δικό του. Μα όχι στον γιο του. Σε εσένα.»

Ο Δημήτρης μίλησε χαμηλά.

«Και τότε γιατί τόση μυστικότητα;»

Ο Μανώλης έδειξε το ρολό, τη χαραγμένη λέξη ΜΑΡΙΩ, το τετράδιο, τον Σπύρος στη γωνία.

«Γιατί αν βγει όλη η αλήθεια, δεν πέφτει μόνο ένας γέρος. Πέφτουν σπίτια, ονόματα, περιουσίες, οικογένειες. Και γιατί αν ο

Γιάννης μάθει πρώτος... μπορεί να αρνηθεί.»

Χτύπημα δυνατό. Το ρολό τραντάχτηκε. Η φωνή του Λεωνίδα ήρθε παγωμένη:

«Τέλος ο χρόνος.»

Ο Μανώλης στάθηκε μπροστά στον Γιάννη.

«Τώρα αποφασίζεις. Θα ανοίξεις στον παππού σου... ή θα διαβάσεις πρώτα τι έκανε στη μακαρίτισσα.»

Ο Γιάννης κοίταξε μια το ρολό που έτρεμε, μια το τετράδιο πάνω στον πάγκο. Η ανάσα του ήταν κοφτή.

«Για τη Μαριώ λες;»

Ο Μανώλης ο Βράχος έγνεψε.

«Αίμα σου ήταν.»

Ο Γιάννης χαμήλωσε τα μάτια.

«Και μου λένε τόσα χρόνια πως είμαστε καθαρό σόι...»

Ο Δημήτρης άρπαξε το τετράδιο και το άνοιξε στις σκισμένες σελίδες που είχαν απομείνει μισές. Κάποια κομμάτια κειμένου σώζονταν ακόμη κοντά στη ράχη.

«Διάβασε,» είπε ο Μανώλης.

Ο Δημήτρης πλησίασε το φως και συλλάβισε τα ξεθωριασμένα λόγια:

«...ο Λεωνίδας πρώτος τη χτύπησε... ο Δημήτρης έκλαιγε μα δεν τον σταματούσε... η μάνα ούρλιαζε και έκλαιγε... σταματήστε, αδερφή σας είναι...»

Ο Γιάννης ένιωσε το στομάχι του να δένεται κόμπος.

«Σταμάτα.»

Ο Δημήτρης σήκωσε τα μάτια.

«Θέλεις να συνεχίσω ή να ανοίξεις;»

Έξω ακούστηκε το μπαστούνι του Λεωνίδα Γιαντρή πάνω στο πεζοδρόμιο. Μία φορά. Ύστερα η φωνή του:

«Γιάννη. Δεν έχεις πολύ χρόνο να διαλέξεις με ποιους είσαι.»

Ο Γιάννης φώναξε προς τα έξω:

«Με την αλήθεια είμαι!»

Μικρή παύση. Και μετά γέλιο γέρικο, κοφτερό.

«Τότε είσαι μόνος.»

Ο Δημήτρης πλησίασε στο ρολό.

«Γιατί τον θες;»

Ο Λεωνίδας απάντησε χωρίς δισταγμό.

«Γιατί είναι δικός μου.»

Ο Μανώλης μουρμούρισε:

«Να τος. Πάντα μιλούσε για ανθρώπους σαν πράγματα.»

Ο Γιάννης άνοιξε ξανά το τετράδιο μόνος του τώρα. Έψαχνε μανιασμένα. Ανάμεσα στις σελίδες έπεσε ένα μικρό διπλωμένο χαρτί που κανείς δεν είχε προσέξει. Ο Δημήτρης το άρπαξε. Ήταν σημείωμα με άλλη γραφή. Πιο σταθερή.

«Αν το διαβάζεις, σημαίνει πως ο Μανώλης κράτησε τον λόγο του. Μη δώσεις ποτέ τον εγγονό του στον Λεωνίδα μόνο του. Ο γέρος δεν ζητά αγάπη. Ζητά υπογραφή.»

Υπογραφή: Δημήτρης Καντούνης

Ο Δημήτρης πάγωσε.

«Ο παππούς μου ήξερε για τον Γιάννη πριν πεθάνει...»

Ο Μανώλης έγνεψε αργά.

«Ήξερε ότι θα γεννηθεί διάδοχος κάποια στιγμή. Ο Καντούνης κρατούσε λογαριασμό χρόνων και αίματος.»

Ο Γιάννης άρπαξε το χαρτί.

«Υπογραφή; Τι υπογραφή;»

Ο Μανώλης πήγε στο ψυγείο, έσκυψε και τράβηξε από κάτω ένα παλιό μεταλλικό κουτί δεμένο με σύρμα. Το ακούμπησε στον πάγκο.

«Αυτό.»

Ο Δημήτρης συνοφρυώθηκε.

«Τι είναι;»

«Οι τίτλοι. Τα χαρτιά. Οι λογαριασμοί. Οι λίρες.Το κουβαλάω πάνω μου σαράντα χρόνια.»

Ο Γιάννης έκανε πίσω.

«Και γιατί να τα θέλει από μένα;»

Ο Μανώλης τον κοίταξε ίσια.

«Γιατί χωρίς τη δική σου υπογραφή ως εγγονού του, πολλά δεν μεταβιβάζονται νόμιμα. Και ο γέρος πεθαίνει σύντομα.»

Έξω ακούστηκε βήχας δυνατός. Ο Λεωνίδας φώναξε:

«Μανώλη! Θα σπάσω το ρολό.»

Ο γέροντας γέλασε κουρασμένα.

«Πάντα βιαστικός όταν δεν κρατά το πάνω χέρι.»

Ο Δημήτρης πήρε το μαχαίρι του ψωμιού ξανά.

«Τι κάνουμε;»

Ο Μανώλης έδειξε το πίσω πέρασμα.

«Δυο δρόμοι υπάρχουν. Από μπροστά πας στο αίμα σου. Από πίσω πας στην αλήθεια.»

Ο Γιάννης έσφιξε τα δόντια.

«Κι αν θέλω και τα δύο;»

Ο Μανώλης είπε χαμηλά:

«Τότε θα πρέπει να γίνεις καλύτερος άντρας απ' όσους σε γέννησαν.»

Το πρώτο δυνατό χτύπημα ήρθε πάνω στο ρολό. Η λαμαρίνα λύγισε προς τα μέσα. Το δεύτερο χτύπημα ήρθε δυνατότερο. Η λαμαρίνα βόγκηξε και λύγισε κι άλλο προς τα μέσα. Σκόνη έπεσε από τον οδηγό του ρολού. Ο Σπύρος χώθηκε πίσω από τα σακιά με τα ψωμιά.

«Θα μπουν!»

Ο Δημήτρης κράτησε το μαχαίρι σφιχτά.

«Άς μπουν.»

Ο Μανώλης ο Βράχος τον κοίταξε απότομα.

«Μη γίνεις ανόητος. Με μαχαίρι θα τους δώσεις αυτό που έρουν καλύτερα.»

Ο Γιάννης στεκόταν στη μέση του μαγαζιού, σαν να τον τραβούσαν δύο αόρατα σχοινιά. Μπροστά: ο πατέρας του, ο παππούς του... το αίμα του. Πίσω: το πέρασμα, το τετράδιο, η αλήθεια.

Έξω ακούστηκε η φωνή του Στέλιου Γιαννακόπουλου:

«Γιάννη! Δεν ξέρεις τι σου λένε μέσα! Άνοιξε γιε μου και πάμε σπίτι!»

Ο Γιάννης φώναξε:

«Ήξερες για την Κατερίνα;»

Σιωπή. Ο Δημήτρης και ο Μανώλης κοιτάχτηκαν. Έπειτα η φωνή του Στέλιου, πιο χαμηλή τώρα:

«Δεν είναι ώρα για αυτά.»

Ο Γιάννης γέλασε πικρά.

«Άρα ήξερες.»

Τρίτο χτύπημα. Το ρολό σκίστηκε στο κάτω μέρος και φάνηκε

ένα χέρι να σαλεύει σα να ψάχνει να πιάσει κάπου. Ο Δημήτρης όρμησε και κάρφωσε το μαχαίρι στο ξύλινο καδρόνι δίπλα, ξυστά από τα δάχτυλα. Το χέρι τραβήχτηκε αμέσως. Απ' έξω ακούστηκε βρισιά.

Ο Μανώλης άνοιξε το μεταλλικό κουτί. Μέσα υπήρχαν φάκελοι δεμένοι με σπάγκο, τρία παλιά κλειδιά, δυο δέσμες λιρών τυλιγμένες σε πανί και ένας μικρός φάκελος με κόκκινη σφραγίδα. Ο Δημήτρης κοίταξε.

«Τόσα χρόνια τα είχες εδώ;»

«Όχι εδώ... Απόψε τα έφερα.»

Ο Γιάννης πλησίασε.

«Τι είναι αυτά τα κλειδιά;»

Ο Μανώλης του έδωσε το μικρότερο.

«Θυρίδες στην Αθήνα. Το ένα το μεγάλο, είναι για το σπίτι στην Κάλυμνο.»

Ο Γιάννης άνοιξε τα μάτια.

«Ποιο σπίτι;»

«Το πατρικό των Γιαντρήδων. Αρχοντικό, σφουγγαράδικο, καπεταναίων.»

Η φράση έπεσε βαριά. Έξω ακούστηκε το μπαστούνι του Λεωνίδας Γιαντρής.

«Τελείωνε, Μανώλη. Δεν έχεις πνευμόνια για ήρωες πια.»

Ο γέροντας χαμογέλασε στραβά.

«Ούτε εσύ έχεις χρόνια για αυτοκράτορας.» Έβηξε άσχημα. Κρατήθηκε από τον πάγκο. Ο Δημήτρης τον έπιασε.

«Είσαι καλά;»

«Όχι... Γι' αυτό βιαζόμαστε.»

Άρπαξε τον κόκκινο φάκελο και τον έδωσε στον Γιάννη.

«Αυτό να μην το δει κανείς πριν βγείτε από δω.»

«Τι έχει;»

«Το πραγματικό όνομα της μάνας σου.»

Ο Γιάννης πάγωσε.

«Τι εννοείς; Δεν πιστεύω οτι είναι η Κατερίνα. Η μάνα μου είναι η Ειρήνη.»

Ο Μανώλης τον κοίταξε κουρασμένα.

«Η γυναίκα που σε μεγάλωσε είναι η Ειρήνη.»

Σιωπή. Ο Γιάννης έκανε ένα βήμα πίσω.

«Μη... μη συνεχίζεις.»

Ο Δημήτρης ψιθύρισε:

«Θες να πεις πως...»

Ο Μανώλης έγνεψε.

«Ο Γιάννης δεν είναι γιος της Ειρήνης. Οτι σας είπα και πριν.»

Το τέταρτο χτύπημα τίναξε το ρολό. Ένα άνοιγμα σχηματίστηκε αρκετό για να φανεί μισό πρόσωπο απ' έξω. Ήταν ο Στέλιος. Ιδρωμένος, άγριος, απελπισμένος.

«Γιάννη! Μην ακούς! Είναι τρελοί!»

Ο Γιάννης έτρεμε κρατώντας τον φάκελο.

«Τότε πες μου εσύ ποια είναι η μάνα μου.»

Ο Στέλιος σωπάσε. Και από πίσω του, μέσα στο κενό του ρολού, φάνηκαν δυο γέρικα μάτια να λάμπουν. Ο Λεωνίδας χαμογελούσε.

Ο Λεωνίδας Γιαντρής έσκυψε πίσω από τον Στέλιο και τα μάτια του γυάλιζαν σαν ανθρώπου που περίμενε αυτή τη στιγμή χρόνια.

«Άνοιξε παιδί μου,» είπε ήρεμα. «Δεν γίνεται να μαθαίνεις την αλήθεια από ξένους.»

Ο Γιάννης κρατούσε τον κόκκινο φάκελο με τα δυο χέρια.

«Εσύ είσαι ξένος για μένα.»

Ο γέρος δεν θύμωσε. Αντίθετα χαμογέλασε πιο πλατιά.

«Σωστή απάντηση. Άρα μου μοιάζεις.»

Ο Στέλιος γύρισε εκνευρισμένος.

«Πατέρα, σώπα λίγο.»

Η λέξη έσκασε μέσα στο μαγαζί. Πατέρα.

Ο Δημήτρης κοίταξε τον Γιάννη. Ο Γιάννης κοίταξε τον Στέλιο. Ό,τι υποψία υπήρχε, έγινε πέτρα. Ο Στέλιος κατάλαβε τι του έφυγε και έσφιξε τα δόντια.

Ο Μανώλης είπε χαμηλά:

«Επιτέλους.»

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Άρα είναι αλήθεια...»

Ο Στέλιος ακούμπησε τα χέρια στο στραβωμένο ρολό.

«Ναι. Είναι πατέρας μου. Και ντρέπομαι γι' αυτό από τότε που το έμαθα.»

Ο Λεωνίδας χτύπησε το μπαστούνι στο πεζοδρόμιο.

«Πάλι δράματα. Πάντα αδύναμος.»

Ο Δημήτρης πλησίασε το άνοιγμα.

«Και γιατί ήρθες τώρα;»

Ο Στέλιος τον κοίταξε κουρασμένα.

«Για να σώσω ό,τι σώζεται.»

Ο Μανώλης γέλασε βραχνά.

«Ή για να πάρεις πρώτος τα χαρτιά;»

Ο Στέλιος δεν απάντησε. Η σιωπή του απάντησε αρκετά.

Ο Γιάννης ύψωσε τον φάκελο.

«Τι έχει εδώ μέσα;»

Ο Λεωνίδας μίλησε αμέσως.

«Ψέματα του Μανώλη και του Καντούνη.»

Ο Μανώλης βρόντηξε το χέρι στον πάγκο.

«Άνοιξέ το και δες.»

Ο Γιάννης έσκισε τον φάκελο με τρεμάμενα δάχτυλα. Μέσα υπήρχαν τρία πράγματα: μια ληξιαρχική πράξη γέννησης, μια παλιά φωτογραφία μωρού στην αγκαλιά γυναίκας, ένα σημείωμα με τη γραφή του Δημήτρη Καντούνη.

Ο Γιάννης διάβασε πρώτα το χαρτί. Το πρόσωπό του άδειασε.

«Όχι...»

Ο Δημήτρης του το πήρε απαλά και διάβασε:

«Άρρεν τέκνον γεννηθέν εν Αθήναις. Μήτηρ: Κατερίνα Λάμπρου. Πατήρ: μη δηλωθείς.»

Ο Δημήτρης σήκωσε αργά τα μάτια. Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Η Κατερίνα... είναι η μάνα μου;»

Ο Μανώλης έγνεψε.

«Σε γέννησε κρυφά. Η Ειρήνη δεν μπορούσε να κάνει παιδιά. Ο Στέλιος έφερε εσένα σπίτι ως “υιοθετημένο συγγενή”.»

Ο Γιάννης κοίταξε το άνοιγμα στο ρολό.

«Μπαμπά;»

Ο Στέλιος είχε δάκρυα που δεν έπεφταν.

«Σε αγάπησα από την πρώτη μέρα.»

«Δεν σε ρώτησα αυτό.»

Ο Στέλιος έσκυψε το κεφάλι.

«Ναι. Η Κατερίνα είναι η μάνα σου.»

Ο κόσμος του Γιάννη διαλύθηκε αθόρυβα. Η γυναίκα που έβλε-

πε σαν ξαδέρφη να μπαίνει σπίτι τους κάποιες φορές... ήταν η μάνα του. Ο μικρός Σπύρος κοίταζε τώρα τον Γιάννη αλλιώς.

«Άρα... είμαστε αδέρφια στ' αλήθεια.»

Ο Δημήτρης κατάλαβε το επόμενο πριν το πουν.

«Και η Κατερίνα είναι εγγονή της Μαριώς.»

Ο Μανώλης έγνεψε.

«Άρα ο Γιάννης είναι το πρώτο παιδί μετά από γενιές που έχει και το αίμα της Μαριώς και το αίμα όλων των Γιαντρήδων μαζί.»

Ο Λεωνίδας έξω χαμογελάσε με ικανοποίηση.

«Επιτέλους κάποιος το είπε σωστά.»

Ο Δημήτρης ένιωσε κρύο.

«Γι' αυτό τον θες.»

Ο γέρος χτύπησε το μπαστούνι.

«Τον θέλω γιατί ενώνει ό,τι κόπηκε. Το όνομα, το σπίτι, την περιουσία, το αίμα.»

Ο Γιάννης γύρισε και τον κοίταξε με απδία.

«Εγώ δεν είμαι χωράφι να σε ενώσω.»

Ο Λεωνίδας πρώτη φορά αγρίεψε.

«Είσαι ό,τι απέμεινε.»

Ο Μανώλης στάθηκε μπροστά στον Γιάννη.

«Και γι' αυτό πρέπει να φύγει τώρα.»

Ο Στέλιος φώναξε:

«Μην τον πάρεις!»

Ο Δημήτρης άρπαξε το μεταλλικό κουτί και κοίταξε το πίσω πέρασμα.

«Αποφασίζουμε τώρα.»

Το ρολό άρχισε να ανεβαίνει βιαια απ' έξω με λοστό με μεταλλικές κραυγές. Λίγο λίγο στην αρχή. Ύστερα πιο γρήγορα. Ένα χέρι με λοστό φαινόταν από κάτω, μετά δυο μπότες, μετά τα γόνατα του Στέλιου Γιαννακόπουλου που τραβούσε μανιασμένα.

Ο Δημήτρης κοίταξε τον Μανώλη τον Βράχο.

«Πίσω ή μπροστά;»

Ο γέροντας έδειξε το κρυφό πέρασμα.

«Πίσω. Τώρα.»

Ο Γιάννης όμως δεν κουνήθηκε. Κρατούσε ακόμη τη ληξιαρχική πράξη και τη φωτογραφία. Στη φωτογραφία μια νέα γυναίκα

με μεγάλα μάτια κρατούσε μωρό τυλιγμένο σε κουβέρτα. Πίσω της, μισοκρυμμένος στο κάδρο, στεκόταν ο Στέλιος νεότερος.

Ο Γιάννης ψιθύρισε:

«Με κοίταζε τόσα χρόνια... και δεν είπε ποτέ τίποτα.»

Ο Δημήτρης τον άρπαξε από τον ώμο.

«Αν μείνεις, θα στα πουν όπως τους βολεύει.»

Το ρολό ανέβηκε κι άλλο. Τώρα φαινόταν η μέση του Στέλιου. Από πίσω, όρθιος σαν ξερό δέντρο, ο Λεωνίδας Γιαντρής περίμενε χωρίς να ιδρώσει.

«Γιάννη!» φώναξε ο Στέλιος. «Έλα μαζί μου και θα στα πω όλα.»

Ο Γιάννης φώναξε πίσω:

«Πότε; Άλλα δεκαεφτά χρόνια μετά;»

Ο Στέλιος πάγωσε.

Ο Μανώλης έσπρωξε τον μικρό Σπύρο προς το άνοιγμα της αποθήκης.

«Εσύ πρώτος.»

Ο μικρός γλίστρησε μέσα τρομαγμένος. Ο Δημήτρης πήρε το μεταλλικό κουτί και το τετράδιο.

«Πάμε!»

Ο Γιάννης έκανε μισό βήμα προς το πέρασμα... και μισό προς το ρολό. Ο Λεωνίδας μίλησε πρώτη φορά με παράξενα ήρεμη φωνή.

«Παιδί μου, δεν σου ζητώ συγχώρεση. Μονάχα να με ακούσεις πριν πεθάνω.»

Ο Γιάννης σταμάτησε. Ο Μανώλης αγρίεψε.

«Μην τον κοιτάς στα μάτια! Αυτό έκανε πάντα.»

Ο Στέλιος φώναξε:

«Πατέρα, σώπα!»

Ο γέρος τον χτύπησε με το μπαστούνι στο πλευρό χωρίς καν να τον κοιτάξει. Ο Στέλιος λύγισε από τον πόνο.

Ο Γιάννης τινάχτηκε.

«Τον χτύπησες!»

Ο Λεωνίδας ανασήκωσε τους ώμους.

«Αδύναμος είναι. Πάντα ήταν.»

Κάτι άλλαξε τότε στο πρόσωπο του Γιάννη. Η σύγχυση έσβησε.

Έμεινε μόνο καθαρός θυμός. Πλησίασε δύο βήματα το άνοιγμα και έφτυσε κάτω μπροστά στον γέρο.

«Δεν είμαι παιδί σου. Δεν είμαι τίποτά σου.»

Ο Λεωνίδας τον κοίταξε παγωμένα. Ο Γιάννης γύρισε την πλάτη του.

«Πάμε.»

Ο Δημήτρης χαμογελάσε πρώτη φορά εκείνο το βράδυ. Οι τρεις νέοι μπήκαν στο πέρασμα. Ο Μανώλης τελευταίος. Πριν κατέβει, γύρισε προς το ρολό που είχε σχεδόν ανοίξει.

«Λεωνίδα.»

Ο γέρος σήκωσε το κεφάλι.

«Τι θες;»

Ο Μανώλης έβγαλε από την τσέπη ένα σπίρτο, το άναψε και το πέταξε σε ένα πλαστικό δοχείο δίπλα στη φριτέζα, απ' όπου έτρεχε λάδι και πανιά ποτισμένα με γράσο. Η φλόγα άρπαξε αμέσως.

Ο Στέλιος ούρλιαξε:

«Φωτιά!»

Ο Μανώλης χαμογελάσε κουρασμένα.

«Πάντα μισούσες το φως.»

Και κατέβηκε κλείνοντας πίσω του το μυστικό άνοιγμα. Από πάνω ακούστηκαν φωνές, βήματα και γυαλιά να σπάνε. Το πέρασμα βυθίστηκε στο σκοτάδι.

Ο Δημήτρης άναψε τον μικρό φακό. Μπροστά τους, υγρά σκαλιά κατέβαιναν βαθιά κάτω από την Καλλιθέα.

Ο Σπύρος ψιθύρισε:

«Πού πάει αυτό;»

Ο Μανώλης, λαχανιασμένος τώρα, απάντησε:

«Σ' ένα μέρος που κρατήθηκε κρυφό από τα χρόνια της Κατοχής. Παλιά κρυψώνα ανθρώπων της αντίστασης στην Καλλιθέα. Εκεί φυλάχτηκαν πράγματα που δεν έπρεπε να βρεθούν ποτέ.»

Ο Δημήτρης γύρισε προς το μέρος του.

«Τι πράγματα;»

Ο γέροντας τον κοίταξε κουρασμένα.

«Χαρτιά. Ονόματα. Και κάτι που αφορά τη Μαριώ... μα δεν το έκρυψε ο Καντούνης. Άλλοι το έκρυψαν. Οι Γιαντρήδες, οταν

έφυγαν απο την Κάλυμνο και ήρθαν στην Αθήνα. Εκείνος μόνο έμαθε πως υπάρχει απο άλλον, λίγο πριν πεθάνει και μου τό'πε.»

Ο Γιάννης έσφιξε τον κόκκινο φάκελο.

«Και μας πας εκεί τώρα;»

Ο Μανώλης έγνεψε.

«Γιατί αν φτάσει πρώτος ο Λεωνίδας ή ο Στέλιος, όσα μάθατε απόψε θα μοιάζουν λίγα μπροστά σε όσα θα θαφτούν ξανά.»

Ο στενός διάδρομος κατέβαινε με μικρή κλίση. Οι τοίχοι ήταν πέτρα και παλιό τούβλο, χτισμένοι πρόχειρα σε άλλα χρόνια, με σημάδια υγρασίας και αλάτων. Σε ορισμένα σημεία φαινόντουσαν σβησμένα σύμβολα με κάρβουνο: βέλη, αριθμοί, ένα σταυρουδάκι. Ο Δημήτρης κρατούσε τον φακό μπροστά. Πίσω του ο Γιάννης, ύστερα ο μικρός Σπύρος, τελευταίος ο Μανώλης που λαχάνιαζε βαριά.

Πάνω από τα κεφάλια τους ακούγονταν αμυδρά χτυπήματα και φωνές από το μαγαζί.

«Θα μας ακολουθήσουν;» ρώτησε ο Σπύρος.

«Αν βρουν την είσοδο, ναι,» είπε ο Μανώλης. «Μα ο Λεωνίδας δεν ξέρει τούτο το πέρασμα. Ήξερε άλλο δρόμο για εκεί. Τότε δεν ήταν ακόμα δικός μας.»

Ο Γιάννης γύρισε απότομα.

«Δικός σας; Ποιοι είστε εσείς τέλος πάντων;»

Ο γέροντας άργησε να απαντήσει.

«Άνθρωποι που έμειναν πιστοί σε νεκρούς περισσότερο απ' όσο έπρεπε.»

Ο Δημήτρης κατάλαβε πως δεν θα έπαιρνε περισσότερα τώρα. Προχώρησαν άλλα δέκα μέτρα και ο διάδρομος άνοιξε σε χαμηλό υπόγειο δωμάτιο. Είχε δυο παλιές καρέκλες, σπασμένα τελάρα και μια σιδερένια ντουλάπα σκουριασμένη. Ο Μανώλης έδειξε τη ντουλάπα.

«Εκεί.»

Ο Δημήτρης τράβηξε το χερούλι. Δεν άνοιγε. Ο Γιάννης δοκίμασε μαζί του. Τίποτα. Ο γέροντας έβγαλε από την τσέπη του ένα μικρό κλειδί δεμένο με σπάγκο.

«Το κράταγα σαράντα χρόνια.»

Το έδωσε στον Δημήτρη. Η κλειδαριά άνοιξε δύσκολα, με τρί-

ξιμο.

Μέσα υπήρχαν:

ένας δερμάτινος φάκελος δεμένος με λουρί,

ένα ξύλινο κουτί,

μια παλιά φωτογραφία τυλιγμένη σε χαρτί

και ένα περίστροφο σκουριασμένο.

Ο Σπύρος έκανε πίσω.

«Πωωω...»

Ο Δημήτρης πήρε πρώτα τον φάκελο. Επάνω έγραφε με μελάνι:

«Να ανοιχθεί μόνο αν επιστρέψουν οι Γιαντρήδες ή αν ζητήσει λογαριασμό το αίμα της Μαριώς.»

Ο Γιάννης ξεροκατάπιε.

«ΆνοιΞέ το.»

Μέσα υπήρχαν τρία χαρτιά. Ο Δημήτρης διάβασε το πρώτο. Ήταν κατάθεση, ανυπόγραφη, γραμμένη από χέρι γυναικείο. Περιέγραφε τη νύχτα του φόνου της Μαριώς: φωνές, ξύλο, τη μάνα να ουρλιάζει, τους δύο αδελφούς μεθυσμένους από οργή. Το δεύτερο χαρτί ήταν λίστα ονομάτων Ιταλών αξιωματικών και ντόπιων συνεργατών. Το τρίτο έκανε τον Μανώλη να χαμηλώσει το βλέμμα.

Ο Δημήτρης το διάβασε σιγανά.

«Ο πατήρ του παιδιού της Μαριώς δεν ήταν ο Ιταλός στρατιώτης...»

Σήκωσε απότομα τα μάτια.

«Τι;»

Ο Γιάννης άρπαξε το χαρτί. Συνέχισε δυνατά:

«...αλλά Έλλην, γνώριμος της οικογενείας, όστις διέδωσε τον μύθο περί Ιταλού διά να σωθεί αυτός και το νησί.»

Η σιωπή έγινε βαριά σαν τσιμέντο. Ο Σπύρος δεν καταλάβαινε, μα ένιωσε. Ο Γιάννης κοίταξε τον Μανώλη.

«Ποιος ήταν;»

Ο γέροντας δεν μίλησε. Ο Δημήτρης προχώρησε ένα βήμα.

«Ποιος ήταν;»

Ο Μανώλης σήκωσε τα μάτια. Είχαν γεμίσει ντροπή.

«Ο παππούς σου... ο Καντούνης.»

Ο Δημήτρης πάγωσε.

«Ο παππούς μου;»

Ο Μανώλης έγνεψε αργά.

«Ναι. Ο δικός σου παππούς.»

Ο Δημήτρης έκανε δυο βήματα πίσω, σαν να τον χτύπησε αόρατο χέρι.

Το πρόσωπό του άσπρισε και τα χείλη του έτρεμαν.

«Ψέματα...» ψιθύρισε, μα η φωνή του δεν είχε δύναμη.

Ο Μανώλης κατέβασε το βλέμμα στη γη.

«Μακάρι να ήταν...»

Έξω, ο αέρας χτύπησε τα παντζούρια σαν θυμωμένος επισκέπτης.

Ο Δημήτρης έσφιξε τις γροθιές του ώσπου άσπρισαν οι αρθρώσεις.

Όσα ήξερε για το σπίτι του άρχισαν να γκρεμίζονται μέσα του.

Πρώτη φορά, το όνομα του παππού του ακούστηκε ξένο.

Κεφάλαιο Δ΄

Ο φακός έτρεμε στο χέρι του Δημήτρη, κάνοντας τις σκιές στους τοίχους του υπογείου να χορεύουν σαν δαίμονες. Η λέξη Καντούνης πάνω στο χαρτί έμοιαζε να καίει τα μάτια του. Ο «Δάσκαλος», το ίνδαλμα της οικογένειας, ο ήρωας της αντίστασης, ήταν η αρχή του κακού.

Οι δυο τους έμειναν για λίγο ακίνητοι, με το τετράδιο ανοιχτό ανάμεσά τους σαν αντικείμενο επικίνδυνο. Ο Γιάννης απέφευγε το βλέμμα του Δημήτρη, και ο Δημήτρης δεν ήξερε αν έβλεπε μπροστά του τον φίλο του ή μια σκιά ανθρώπων πεθαμένων. Το ψυγείο βούιζε μονότονα στη γωνία. Έξω περνούσαν αυτοκίνητα και ζωές αδιάφορες. Μέσα όμως στο μικρό μαγαζί, κάτι είχε ήδη αλλάξει και δεν γυρνούσε πίσω.

«Ψεύτης...» ψιθύρισε ο Δημήτρης. «Λες ψέματα, γέρο.»

Ο Μανώλης ο Βράχος ακούμπησε την πλάτη του στον υγρό τοίχο και άφησε ένα βαθύ αναστεναγμό που έμοιαζε με συριγμό.

«Μακάρι να ήταν ψέμα, αγόρι μου. Ο παππούς σου ήταν σπουδαίος άνθρωπος, μα οι σπουδαίοι άνθρωποι κάνουν και τα πιο μεγάλα σφάλματα. Την αγάπησε τη Μαριώ. Μα, ο φόβος του ήταν μεγαλύτερος από τον έρωτα. Αν μαθευόταν πως ο στυλοβάτης της οργάνωσης, που ήταν ήδη παντρεμένος με παιδιά, είχε μπλέξει με την αδερφή των Γιαντρήδων, όλα θα διαλύονταν. Οι Γιαντρήδες ήταν άγριοι, ανεξέλεγκτοι. Θα τον σκότωναν και θα πρόδιδαν την αντίσταση από εκδίκηση. Φοβόταν για όλους, όχι μόνο για εκείνον...»

Ο Γιάννης άρπαξε τον Δημήτρη από το μπράτσο. Το πρόσωπό του ήταν γεμάτο ιδρώτα.

«Καταλαβαίνεις τι σημαίνει αυτό;» φώναξε. «Οι παππούδες μας σφάχτηκαν για ένα ψέμα! Η Μαριώ πέθανε ως προδότρα, βεβηλωμένη, επειδή ο δικός σου παππούς φοβήθηκε να βγει μπροστά!»

«Και ο δικός σου παππούς, ο Λεωνίδας, την έσφαξε!» ανταπέδωσε ο Δημήτρης, με τη φωνή του να σπάει. «Την αδερφή του! Χωρίς να ρωτήσει, χωρίς να μάθει!»

«Σταματήστε!» η φωνή του Μανώλη αντήχησε στον κλειστό χώρο. «Το αίμα έχει ήδη χυθεί. Δεν θα χυθεί κι άλλο απόψε.»

Ο γέροντας έδειξε το ξύλινο κουτί που ήταν ακόμα κλειστό.

«Ανοίξτε το. Εκεί είναι η λύτρωση... ή η καταδίκη σας.»

Ο Δημήτρης, με τα χέρια να τρέμουν, άνοιξε το σκουριασμένο καπάκι. Μέσα, πάνω σε ένα κόκκινο βελούδο που είχε γίνει πια γκρι από τη σκόνη, βρισκόταν ένα ασημένιο μενταγιόν. Στην πίσω πλευρά είχε χαραγμένα δύο ονόματα: Δημήτρης & Μαριώ.

Και δίπλα, μια μικρή δέσμη από γράμματα, δεμένα με μια μαύρη κορδέλα. Ήταν τα γράμματα που έστελνε ο Καντούνης στη Μαριώ όσο εκείνη ήταν κρυμμένη στις καλόγριες, πριν την βρουν τα αδέρφια της.

«Ο παππούς σου δεν την ξέχασε ποτέ,» είπε ο Μανώλης. «Όταν έμαθε για τον φόνο της, κάτι μέσα του πέθανε

Γι' αυτό με όρκισε να αφιέρωσω τη ζωή μου στο να προστατεύω εσάς, κρυφά, και τους απογόνους της Μαριώς. Ήταν ο δικός του τρόπος να ζητήσει συγχώρεση. Κι εγώ, του είχα μεγάλη αγάπη, μεγάλη υποχρέωση, μεγάλο σεβας...δυό φορές με έσωσε απο το εκτελεστικό απόσπασμα των Ιταλών.»

Ξαφνικά, ένας υπόκωφος θόρυβος ακούστηκε από το βάθος του διαδρόμου. Βήματα. Βαριά, αργά, συνοδευόμενα από τον ρυθμικό ήχο ενός μπαστουνιού πάνω στην πέτρα.

Τακ... Τακ... Τακ...

«Μας βρήκαν,» ψιθύρισε ο Σπύρος, κρύβοντας το πρόσωπό του στις παλάμες του.

Ο Λεωνίδας Γιαντρής φάνηκε στην είσοδο του υπογείου θαλάμου. Η σιλουέτα του έμοιαζε με φάντασμα που βγήκε από τον τάφο. Πίσω του, ο Στέλιος Γιαννακόπουλος κρατούσε έναν φακό, μα τα μάτια του ήταν χαμηλωμένα.

«Λοιπόν, Μανώλη,» είπε ο Λεωνίδας με τη βραχνή του φωνή. «Τους είπες τα παραμύθια σου;»

«Τους είπα την αλήθεια, Λεωνίδα. Αυτή που τρέμεις σαράντα χρόνια.»

Ο γέρος Γιαντρής πλησίασε τον Δημήτρη. Το βλέμμα του έπεσε πάνω στο μενταγιόν. Για μια στιγμή, το σκληρό του πρόσωπο ράγισε. Τα χείλη του έτρεμαν κάτω από το λευκό μουστάκι.

«Ο Καντούνης...» μουρμούρισε. «Πάντα τον μισούσα. Ήταν καθαρός, μορφωμένος, ο «Δάσκαλος». Ενώ εμείς είχαμε τα χέρια μας βουτηγμένα στο αίμα και την αρμύρα. Όταν μου είπαν για τον Ιταλό, ήθελα να πιστέψω πως ήταν ο εχθρός. Ήταν πιο εύκολο να σκοτώσεις για την πατρίδα παρά για την ντροπή.»

Ο Γιάννης έκανε ένα βήμα μπροστά, μπαίνοντας ανάμεσα στον παππού του και τον Δημήτρη.

«Την σκότωσες για ένα ψέμα, παππού. Και τώρα θέλεις να πάρεις κι εμένα μαζί σου στη σκιά;»

Ο Λεωνίδας τον κοίταξε. Στα μάτια του δεν υπήρχε πια οργή, μόνο μια απέραντη, παγωμένη κούραση.

«Ήθελα να συνεχιστεί το όνομα, Γιάννη. Να μη χαθούν όλα όσα χτίσαμε πάνω στα πτώματα.»

«Το όνομα Γιαντρής πέθανε τη νύχτα που πέθανε η Μαριώ,» είπε ο Δημήτρης σταθερά, κρατώντας το τετράδιο του παππού του. «Αυτό που μένει τώρα είναι μόνο οι άνθρωποι.»

Η ατμόσφαιρα είχε γίνει αποπνικτική. Ο καπνός από τη φωτιά στο μαγαζί άρχισε να κατεβαίνει στο υπόγειο.

«Πρέπει να φύγουμε,» είπε ο Στέλιος, πιάνοντας τον πατέρα του από τον ώμο. «Τελείωσαν όλα εδώ.»

Ο Λεωνίδας δεν αντιστάθηκε. Άφησε το μπαστούνι του να πέσει στο έδαφος. Κοίταξε τον Δημήτρη και τον Γιάννη, τους δύο εγγονούς των αντρών που κάποτε ήταν σύμμαχοι και μετά εχθροί.

«Κρατήστε τα χαρτιά,» ψιθύρισε ο γέρος. «Κάψτε τα ή δείξτε τα στον κόσμο. Δεν έχει σημασία πια. Η Μαριώ με περιμένει.»

Ο Λεωνίδας Γιαντρής δεν έκανε ούτε βήμα προς την έξοδο. Τα λόγια του ήταν η τελευταία του διαταγή, μα αυτή τη φορά δεν την έδινε ως αφέντης, αλλά ως μελλοθάνατος.

Καθώς ο καπνός από το καμένο μαγαζί άρχισε να γλιστράει σαν φίδι μέσα στα λαγούμια, ο γέρος σωριάστηκε αργά πάνω στο σκουριασμένο μέταλλο της ντουλάπας. Η πλάτη του έτριξε πάνω στην πέτρα, και ο ήχος του μπαστουνιού που έπεσε στο υγρό δάπεδο αντήχησε σαν πυροβολισμός μέσα στη σιωπή.

Ο Στέλιος όρμησε να τον πιάσει, μα ο Λεωνίδας τον έσπρωξε με μια δύναμη που δεν έπρεπε να έχει πια.

«Άσε με, Στέλιο...» βρόντηξε η φωνή του, τώρα πια ένας βραχνός συριγμός. «Εδώ ανήκω. Στο σκοτάδι και στα χώματα. Όλη μου η ζωή, ένας πόνος ήταν».

Το κεφάλι του έγειρε πίσω, ακουμπώντας στον κρύο τοίχο. Τα μάτια του, που κάποτε φόβιζαν ολόκληρο το νησί της Καλύμνου, άρχισαν να θολώνουν. Μέσα στο ημίφως του φακού που κρατούσε ο Δημήτρης, το πρόσωπό του φαινόταν σαν σκαλισμένο σε γρανίτη, γεμάτο ρωγμές και ουλές από μια ζωή που χτίστηκε πάνω σε λάθος όρκους.

Ξαφνικά, το βλέμμα του καρφώθηκε στο κενό, εκεί που ο διάδρομος χανόταν στο απόλυτο μαύρο. Το σώμα του τεντώθηκε.

«Μαριώ;» ψιθύρισε...

Δεν ήταν φόβος στη φωνή του. Ήταν μια παράξενη, σχεδόν παιδική απορία. Ίσως εκεί, μέσα στην ασφυκτική κάπνα των λαγουμιών, ο Λεωνίδας δεν έβλεπε πια το ματωμένο δάπεδο του σπιτιού τους στην Κάλυμνο. Ίσως έβλεπε την αδερφή του όπως ήταν πριν το κακό: με τα μαλλιά να ανεμίζουν στον νοτιά, να γελάει κάτω από τη συκιά, πριν ο ίδιος γίνει ο δήμιός της.

«Είναι όμορφη...» μουρμούρισε, και ένα δάκρυ, το πρώτο και το τελευταίο της ζωής του, κύλησε μέσα στις βαθιές ρυτίδες του προσώπου του. «Σαν τότε... που ήμασταν παιδιά...»

Η ανάσα του έγινε ένας βαθύς, υγρός ρόγχος. Το χέρι του, εκείνο το χέρι που κάποτε κράτησε το μαχαίρι της τιμωρίας, άνοιξε σιγά-σιγά πάνω στο γόνατό του, άδειο από δύναμη, άδειο από μίσος.

Ο Στέλιος γονάτισε μπροστά του, κλαίγοντας βουβά. Ο Δημή-

τρης και ο Γιάννης έμειναν ακίνητοι, νιώθοντας το βάρος της ιστορίας να κλείνει πάνω από το κεφάλι τους. Ο Μανώλης ο Βράχος έβγαλε την τραγιάσκα του και σταυροκοπήθηκε.

«Πάει,» είπε ο Μανώλης χαμηλά. «Ο τελευταίος των Γιαντρήδων γύρισε στο χώμα του».

Ο Λεωνίδας Γιαντρής έμεινε εκεί, καθιστός, ένας πέτρινος φρουρός των μυστικών που μόλις είχαν δραπετεύσει. Το σώμα του ήταν πια μέρος του λαγουμιού, μια σκιά ανάμεσα στις σκιές της αντίστασης, της προδοσίας και του αίματος.

Έξω, πάνω από το κατεστραμμένο σαντουιτσάδικο, ο ήλιος της Αθήνας φώτιζε μια νέα μέρα, μα εκεί κάτω, η νύχτα της Καλύμνου είχε τελειώσει οριστικά.

Ο Μανώλης ο Βράχος οδήγησε την ομάδα μέσα από ένα ακόμα πιο στενό πέρασμα που έβγαζε σε μια παλιά αυλή, πίσω από τις γραμμές του τραίνου. Όταν βγήκαν στον καθαρό αέρα της Καλλιθέας, ο ουρανός είχε αρχίσει να παίρνει το χρώμα του ροδάκινου. Ξημέρωνε.

Το σαντουιτσάδικο ήταν τυλιγμένο στις φλόγες, μα η πυροσβεστική είχε ήδη φτάσει. Ο κόσμος μαζευόταν γύρω, βουίζοντας.

Ο Δημήτρης στάθηκε δίπλα στον Γιάννη. Στο ένα χέρι κρατούσε το τετράδιο του παππού του και στο άλλο το μενταγιόν της Μαριώς.

«Τι θα κάνεις τώρα;» ρώτησε ο Γιάννης, κοιτάζοντας τον πατέρα του που οδηγούσε τον παππού του προς τη μαύρη Mercedes... ήταν ακόμα ζωντανός.

Ο Δημήτρης κοίταξε τον ήλιο που ανέβαινε πάνω από τις πολυκατοικίες.

«Θα πάω στην Κάλυμνο. Θα βρω τον τάφο της. Και αυτή τη φορά, θα γράψω το σωστό όνομα πάνω στην πέτρα.»

Ο Γιάννης έγνεψε. Έβαλε το χέρι στον ώμο του μικρού Σπύρου, που κοιτούσε τον κόσμο σαν να τον έβλεπε για πρώτη φορά.

«Θα έρθω μαζί σου,» είπε ο Γιάννης. «Είναι και δική μου ιστορία πια.»

Ο Μανώλης ο Βράχος είχε ήδη χαθεί μέσα στο πλήθος, αφήνοντας πίσω του μόνο μια μυρωδιά από αρμύρα και καπνό. Το κέρμα της Ρόδου έλαμψε για μια στιγμή στο πεζοδρόμιο, πριν

το πατήσει κάποιος βιαστικός περαστικός, θάβοντάς το ξανά στη σκόνη της πόλης.Ο Δημήτρης έσκυψε και το σήκωσε.

Η αλήθεια του Καντούνη και της Μαριώς είχε ειπωθεί. Και η Καλλιθέα συνέχιζε να ξυπνά, αδιάφορη για τους τάφους που είχαν κλείσει, μα έτοιμη για εκείνους που ίσως ανοιγαν ξανά.

Μια μακρινή σειρήνα έσκισε τον αέρα, υπενθυμίζοντας πως η ζωή στην πόλη δεν σταματά για κανέναν χρησμό.

Ο δρόμος γέμιζε με ανώνυμες σκιές που πηγαινοέρχονταν, δίχως να υποψιάζονται το βάρος των μυστικών που είχαν μόλις αφεθεί ελεύθερα στο πεζοδρόμιο.

Η σκόνη κάθισε ξανά πάνω στο πλακόστρωτο, σκεπάζοντας το χαμένο κέρμα σαν να μην υπήρξε ποτέ.

Όλα έμοιαζαν πάλι φυσιολογικά, μια καθημερινότητα που έκρυβε επιμελώς τις ρωγμές της κάτω από τη βιασύνη της πρωινής κίνησης. Όμως, στο βάθος της συνείδησής τους, ο ήχος από το κλείσιμο εκείνων των τάφων αντηχούσε ακόμα, σαν μια υπόκωφη προειδοποίηση για όσα έμελλε να έρθουν.

Κεφάλαιο Ε΄

Η πρωινή αύρα της Καλλιθέας, φορτωμένη με τη βαριά μυρωδιά του καμένου λαδιού και της βρεγμένης στάχτης, άρχισε να διαλύει τους τελευταίους καπνούς πάνω από τον σταθμό. Το πρώτο φως του ήλιου έπεφτε πλάγια στις γραμμές του τρένου, εκεί που η ζωή συνέχιζε να κυλά αδιάφορη για τα φαντάσματα που μόλις είχαν αναμετρηθεί στα έγκατα της γης.

Η Σούλα στεκόταν λίγο πιο πέρα, στην άκρη του πεζοδρομίου, μακριά από τους πυροσβέστες και το πλήθος που χάζευε τα αποκαΐδια. Φορούσε ένα απλό ζακετάκι πάνω από τους ώμους της, προστατεύοντας το κοριτσάκι της από την ψύχρα και την ένταση της στιγμής. Η μικρή, με τα μεγάλα, απορημένα μάτια, κρατούσε σφιχτά το χέρι της μητέρας της, νιώθοντας πως κάτι μεγάλο είχε μόλις τελειώσει.

Όταν ο Δημήτρης βγήκε από το πέρασμα, λερωμένος με χώμα και κάπνα, το βλέμμα του δεν πήγε ούτε στο κατεστραμμένο μαγαζί του, ούτε στο μεταλλικό κουτί που κρατούσε σφιχτά κάτω από τη μασχάλη του. Τα πρώτα τραίνα περνούσαν άδεια ακόμη. Ο αέρας μύριζε σίδερο και υγρασία.

Στην παλάμη του κρατούσε το παλιό κέρμα.

Το γύρισε μια τελευταία φορά και το άφησε να πέσει στις ράγες.

«Μαριώ», είπε χαμηλά.

Όχι σαν φόβο πια. Σαν άνθρωπο.

Το βλέμμα του έψαξε εκείνη.

Τα μάτια τους συναντήθηκαν μέσα από την πρωινή καταχνιά.

Δεν υπήρχαν πια ερωτηματικά, ούτε η πίκρα της προηγούμενης μέρας. Στο βλέμμα της Σούλας δεν υπήρχε ο φόβος του μυστικού που την έπνιγε.

Υπήρχε μόνο η αλήθεια, γυμνή και καθαρή, όπως την είχε ορίσει η μοίρα τους. Ένα ελαφρύ, σχεδόν ανεπαίσθητο χαμόγελο άνθισε στα χείλη της. Ένα χαμόγελο που έλεγε «συγγνώμη» και «σε ευχαριστώ» μαζί.

Ο Δημήτρης ανταπέδωσε το χαμόγελο. Ένιωσε το βάρος του ονόματος Καντούνης να μην τον πλακώνει πια, αλλά να γίνεται η πυξίδα του για να διορθώσει τα λάθη του παρελθόντος. Πλησίασε αργά, με βήμα σταθερό.

Στάθηκε μπροστά της και την κοίταξε βαθιά στα μάτια, αναγνωρίζοντας μέσα τους τη γυναίκα που αγάπησε, πέρα από σόγια, πέρα από αίματα και πέρα από παλιά κρίματα.

Χωρίς να πει λέξη, έσκυψε ελαφρά και άπλωσε το χέρι του προς το κοριτσάκι. Η μικρή τον κοίταξε για μια στιγμή διστακτικά, μα ύστερα, σαν να ένιωσε τη ζεστασιά και τη σιγουριά που εξέπεμπε, άφησε το μικρό της χέρι να φωλιάσει μέσα στη δική του μεγάλη παλάμη.

«Λιγότερη δουλειά, περισσότερη συζήτηση... είπε».

Η Σούλα πήρε μια βαθιά ανάσα λύτρωσης. Ο Δημήτρης την έπιασε από τον ώμο, τραβώντας την κοντά του, σαν να ήθελε να βεβαιωθεί πως ήταν αληθινή και πως τίποτε δεν θα τους χώριζε ξανά. Γύρισαν την πλάτη στα αποκαΐδια του «Καφέ-Σάντουιτς», στις σειρήνες, στη μυρωδιά του καμένου και στο σκοτάδι που είχε μείνει πίσω, θαμμένο πια στα λαγούμια μαζί με την ανάμνηση της περιπέταιας με τον γέρο Λεωνίδα.

Άρχισαν να περπατούν προς την πλευρά της λεωφόρου. Καθώς ο κόσμος πύκνωνε και οι εργάτες πήγαιναν στις δουλειές τους, με βιαστικά βήματα και πρόσωπα κουρασμένα από την καθημερινή μάχη, οι τρεις τους άρχισαν να ξεθωριάζουν, να γίνονται ένα με τις χιλιάδες άλλες φιγούρες της πόλης.

Χάθηκαν στην ευλογημένη ανωνυμία του πλήθους, όχι πια ως απόγονοι μιας τραγωδίας, αλλά ως μια οικογένεια που μόλις είχε κερδίσει το δικαίωμα να ξεκινήσει από την αρχή.

Πίσω τους, ο ήλιος φώτιζε πια ολόκληρη την Καλλιθέα, απλώ-

νοντας πάνω στις ταράτσες και στα πεζοδρόμια ένα φως καθαρό, σχεδόν λυτρωτικό, που έσβηνε τις σκιές του χθες.

Ο Δημήτρης ένιωσε το παλιό τετράδιο στην τσέπη του να μην είναι πια ένα κομμάτι πέτρας, αλλά ένα απλό χαρτί. Οι λέξεις του παππού του, του Καντούνη, είχαν επιτέλους βρει τον προορισμό τους και η σιωπή που τις σκέπαζε τόσα χρόνια είχε οριστικά σπάσει. Δεν ήταν πια ο φύλακας ενός σκοτεινού μυστικού, ούτε ο κληρονόμος μιας ξένης ενοχής, αλλά ο αρχιτέκτονας του δικού του μέλλοντος.

Η Σούλα του έσφιξε το χέρι πιο δυνατά, μια βουβή υπόσχεση πως από εδώ και πέρα δεν θα υπήρχαν πια κλειδωμένα συρτάρια ανάμεσά τους, ούτε λέξεις που θα σαπίζουν στο σκοτάδι. Καθώς το τρένο σφύριξε μπαίνοντας στον σταθμό, ο ήχος του δεν έμοιαζε πια με κραυγή από το παρελθόν, έμοιαζε περισσότερο με το ζωντανό κάλεσμα μιας πόλης που ξυπνούσε για να διεκδικήσει το δικό της «σήμερα».

Το κρίμα της Μαριώς είχε βρει τη λύτρωσή του μέσα από το σφιχτό κράτημα εκείνων των χεριών.

Η Κάλυμνος, εκεί μακριά στο Αιγαίο, ήτανε πιά το λιμάνι όπου κάποτε θα επέστρεφαν για ένα νέο ξεκίνημα... όχι για να θυμηθούν μονάχα, αλλά και για να ζήσουν αλλιώς.

ΤΕΛΟΣ

Υπάρχει ένα μικρό ποσοστό αλήθειας στο έργο.

• ΣΑΚΕΛΛΑΡΗ ΚΑΜΠΟΥΡΗ• ΜΑΡΙΩ •
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ • ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ •
ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΟΜΑΔΑ ΠΕΝΤΑΝΔΡΟΝ •
ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΤΟΝ ΜΑΙΟ ΤΟΥ 2026•
ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ ΣΕ ΟΛΟΥΣ ΔΩΡΕΑΝ

Αριθμός έκδοσης
105

Η γραφή του Σακελλάρη Καμπούρη διατηρεί έντονη αφηγηματική δύναμη. Οι εικόνες του έχουν κινηματογραφικό παλμό, ενώ οι διάλογοι κρατούν μια λαϊκή αμεσότητα που κάνει τους χαρακτήρες να μοιάζουν οικείοι και αληθινοί. Ο αναγνώστης αισθάνεται συχνά πως δεν διαβάζει απλώς ένα μυθιστόρημα, αλλά πως ακούει μια ιστορία ειπωμένη χαμηλόφωνα σε αυλή νησιού, ένα καλοκαιρινό βράδυ, από κάποιον που θυμάται περισσότερα απ' όσα θέλει να πει.

Και ίσως εκεί βρίσκεται η ουσία αυτού του έργου. Στη μνήμη.

Σ' εκείνη τη βαθιά ελληνική μνήμη που δεν κατοικεί μόνο στα βιβλία της ιστορίας, αλλά στις οικογενειακές αφηγήσεις, στα μισόλογα, στα κλειδωμένα συρτάρια, στα αντικείμενα που επιζούν των ανθρώπων. Ενα παλιό τετράδιο, ένα ξεχασμένο κέρμα, ένα όνομα που προφέρεται ψιθυριστά, μπορούν να γίνουν η αρχή μιας ολόκληρης αποκάλυψης.

Η «Μαριώ» είναι, τελικά, ένα μυθιστόρημα για όσα δεν θάβονται. Για τις ενοχές που επιμένουν. Για την αγάπη που συγκρούεται με τη βαρβαρότητα. Για τη σιωπή που γίνεται βαρύτερη από τις λέξεις. Μα πάνω απ' όλα, είναι μια ιστορία για ανθρώπους που παλεύουν — άλλοι να θυμηθούν και άλλοι να ξεχάσουν.

Κι όπως συμβαίνει με όλες τις αληθινές ιστορίες, το παρελθόν εδώ δεν μένει ποτέ ακίνητο. Περιμένει υπομονετικά τη στιγμή που κάποιος θα ανοίξει ξανά την πόρτα του.

Ιδιαίτερα ενδιαφέρον είναι το πέρασμα από την Κάλυμνο της κατοχής στην Αθήνα της δεκαετίας του '80. Η μετάβαση αυτή δεν λειτουργεί μόνο χρονικά, λειτουργεί σαν υπενθύμιση πως οι εποχές αλλάζουν, όμως οι άνθρωποι συνεχίζουν να κουβαλούν αόρατα βάρη. Η Καλλιθέα με τους σταθμούς, τα μικρά μαγαζιά, τα λαϊκά τραγούδια και τη βιασύνη της καθημερινότητας μοιάζει αρχικά μακριά από τις σκιές του παρελθόντος. Ομως κάτω από τη συνηθισμένη ζωή, κάτω από τους καφέδες, τα τοστ και τις συζητήσεις της γειτονιάς, κάτι περιμένει. Κάτι παλιό, θαμμένο και ανήσυχο.

Ο Δημήτρης, ίσως ο πιο ανθρώπινος χαρακτήρας του βιβλίου, βρίσκεται ξαφνικά αντιμέτωπος όχι μόνο με προσωπικές διαψεύσεις αλλά και με μια κληρονομιά που δεν γνώριζε ότι κουβαλά. Μέσα από αυτόν, το μυθιστόρημα θέτει ένα βαθύτερο ερώτημα: μπορεί κανείς να ξεφύγει πραγματικά από το παρελθόν του αίματός του; Η μήπως οι προηγούμενες γενιές συνεχίζουν να καθορίζουν τις επόμενες, ακόμη κι όταν οι ίδιες έχουν σιωπήσει;

ISBN: 978-618-5820-28-2